

**SOLIDARITY
WITH OTHERS**

Türkiye Cezaevleri Raporu

2015-2021.

Mustafa DOĞAN

Temmuz 2021

İçindekiler

04/05
GİRİŞ

06/12
GENEL BAKIŞ

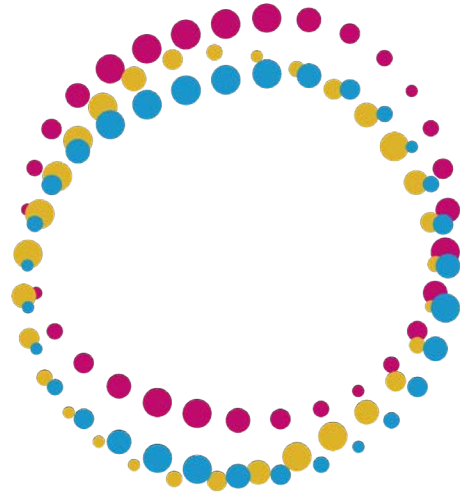
13/16
CEZAEVİ
İSTATİSTİKLERİ

17/33
TÜRKİYE
CEZAEVLERİNDEKİ
SORUNLU ALANLAR

34/67
SİYASİ
MAHPUSLARA
YÖNELİK AYRIMCI
UYGULAMALAR

68/69
SONUÇ

SOLIDARITY WITH OTHERS

solidarity with
OTHERS

İnanıyoruz ki, ancak ÖTEKİLERİN hak ve özgürlüklerini savunabildiğimiz ölçüde insan olabiliriz.

Türkiye’de ve dünyada insan haklarını savunmak ve ilerletmek amacıyla Brüksel’de kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. Solidarity with OTHERS ismi, Türkiye’deki adaletsizlik ve insan hakları ihlallerinin mağduru olmuş herkesle din, dil, ırk, sosyal aidiyet veya siyasi görüş ayrımı gözetmeden dayanışma gösterme kararlılığımızı yansıtmaktadır.

Her şeyden önce, faaliyetlerimiz Türkiye’deki insan hakları ihlallerinin gözden kaçmasına ve kayıt dışı kalmasına engel olmaya yöneliktir.

Bunu gerçekleştirmek amacıyla, Türkiye’deki temel insan hakları sorunlarına, hak ihlallerine ve önemli gelişmelere ilişkin olarak kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik raporlar, bilgi notları ve bültenler hazırlıyor ve yayımlıyoruz.

Bu raporda olağanüstü hal dönemini de kapsayacak şekilde 2015-2020 tarihleri arasındaki cezaevlerinin durumu değerlendirilmiştir. Ortaya konulan tespitler oldukça “vahim” ve “şok edici” niteliktedir.

GİRİŞ

Türkiye 17/25 Aralık 2013 de yaşanan yolsuzluk ve rüşvet skandallarından bu yana demokrasiden hızla uzaklaşmaktadır. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği yetkilileri bu yöndeki “kaygılarını” defaatle dile getirmişlerdir. Demokrasiden uzaklaşmanın etkilerinin en fazla hissedildiği alan şüphesiz insan haklarıdır. Mesele cezaevleri ve özellikle siyasi gerekçelerle cezaevine konulanlar olduğunda “kaygı” kelimesi yerini “şok edici” ifadesine bırakmakta, ortaya oldukça “vahim” tablolar çıkabilmektedir.

Bu raporda olağanüstü hal dönemini de kapsayacak şekilde 2015-2020 tarihleri arasındaki cezaevlerinin durumu değerlendirilmiştir. Ortaya konulan tespitler oldukça “vahim” ve “şok edici” niteliktedir. Rapor beş ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Türkiye cezaevlerinin yönetimi, uygulanan mevzuat ve cezaevlerinin fiziki özelliklerine ilişkin temel bilgiler verilmiştir. Cezaevlerinin fiziksel özelliklerine ilişkin bilgiler Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün resmi internet sitesinden ve cezaevlerinin fiziki yapıları hakkında bilgiler içeren yüksek lisans tezlerinden faydalanılmıştır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün 2016’dan bu yana internet sitesinde yıllık faaliyet raporlarını ve güncel istatistik yayınlamadığı, sitede şuan kalabalıklaşmanın odağındaki L ve T tipi cezaevlerinin yapısal bilgilerinin dahi paylaşılmadığı görülmüştür.

İkinci bölümde 2015-2019 yıllarını kapsayan istatistiklere yer verilmiştir. Bu istatistiklerin bir kısmında veriler 2010 yılından itibaren başlatılmıştır. Veriler Türkiye İstatistik Kurumunun resmi internet sitesinden ve Türkiye Barolar Birliği’nin “Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi Cezaevleri Raporu 2015-2016” raporundan faydalanılarak elde edilmiştir. İstatistikler ol-

dukça vahim tabloları gözler önüne sermiştir. Örneğin 31 Aralık 2019 tarihi itibarıyla cezaevindeki yatak sayısı ile mahpus sayısı arasındaki farkın 61.336 olduğu tespit edilmiştir. Bu verilere göre 61.336 mahpusa tahsis edilmiş yatak yoktur. Yani ya yerde, ya da diğer mahpuslarla nöbetleşe veya birlikte yatmak zorunda bırakılmaktadırlar.

Üçüncü bölümde Türkiye cezaevlerindeki öteden beri sorunlu olan alanlar ele alınmıştır. Bu bölümde şüpheli, ihmal veya sağlık ihtiyacının karşılanmaması nedeniyle meydana gelen ölümler, kalabalıklaşma, nakil, kadınlar ve annesi ile birlikte kalan çocuklara ilişkin sorunlar ele alınmıştır.

Dördüncü ve son bölümde, rapor döneminde siyasi suçlamalarla cezaevinde tutulanlara ve yakınlarına yönelik ayrımcı uygulamalara yer verilmiştir. Raporla 31 temel ayrımcı uygulama tespit edilmiştir. Tabii ki sayıların artırılması mümkündür. Ayrımcı uygulamalar öyle bir seviyeye ulaşmıştır ki, genelde siyasi suçlulara özelde ise Gülen Hareketi ile irtibatı olduğu gerekçesiyle tutuklananlara yönelik “Düşman Hukuku”na varan uygulamalar yapıldığı tespit edilmiştir. Cezaevi yönetimlerine yazılan resmi yazılarla, doğrudan bu grubu hedef alan, temel ve dokunulmaz hakları kısıtlayıcı talimatlar verilmiştir. Nitekim Birleşmiş Milletler Keyfi Tutuklama Çalışma Grubunun, Gülen Hareketi ile irtibatı iddiası ile tutuklananlara yönelik keyfi tutuklamaların artık “insanlığa karşı suç” seviyesine ulaştığına dair tespitleri ile raporda ortaya konulan ayrımcı uygulamalar birbirini teyid etmektedir.

Hazırlanan rapor 15 Temmuz 2016’dan sonra başlayan ve halen etkileri devam eden bir döneme şahitlik etmektedir.

I- GENEL BAKIŞ

A-Türkiye’de Cezaevlerinin Yönetimi

Türkiye’de cezaevleri Adalet Bakanlığı’na bağlıdır. Sorumlu birim Ceza ve Tevkifeleri Genel Müdürlüğü’dür. Cezaevleri 1 Cezaevi Müdürü ve yeteri kadar 2. Müdür tarafından yönetilir.

Cezaevleri aynı zamanda buldukları yer Başsavcılığına bağlıdırlar. Başsavcıların ve görevlendirdikleri savcıların cezaevleri üzerinde denetim ve gözetim yetkisi bulunmaktadır. Ceza- ların infazı işlemleri ise adliyelerdeki ilamat ve infaz işlerine bakmakla görevli savcılar ve ce- zaevleri tarafından eşzamanlı takip edilmektedir. Cezaevi müdürleri, cezaların kanuna uygun infazı, cezaevlerinin yönetimi, mahpusların barındırılması, rehabilitasyonları, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması gibi tüm hususlardan sorumludurlar.

B- Mevzuat

Türkiye, cezaevleri yönetiminde ve infaz uygulamalarında aşağıdaki uluslararası ve ulusal mevzuat esas alınmaktadır. Bu çalışmada da bu mevzuattaki kriterlere sadık kalınma gayreti içinde olunmuştur.

1-Uluslararası Mevzuat

- Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar
- Avrupa Bakanlar Komitesinin Avrupa Cezaevi Kuralları Üzerine R87 Nolu Tavsiye Kararı
- Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- Diğer sözleşme ve tavsiye kararları

2- Ulusal Mevzuat

- Anayasa
- Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanun
- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik
- Diğer yasa, yönetmelik ve genelgeler

C- Türkiye Cezaevleri ve Fiziki Özellikleri

Genel Olarak

Türkiye cezaevlerinin bir karakteristiği vardır. Cezaevi yönetimi ile koğuşlar aynı binanın parçası halindedir. Kapalı cezaevlerinin en küçüğünden en büyüğüne, en eskisinden en yenisine hepsinin ortak özelliği koğuş sistemidir. Tüm cezaevleri koğuş ve bu koğuşa ait bir havalandırma şeklinde tasarlanmıştır. En büyük cezaevleri olan L Tipleri en eski cezaevlerinden olan K tipi arasındaki fark birisinin çok daha büyük ve yüksek kapasitesinin yanı sıra modern imkanlara sahip olmasıdır.

Tiplerine göre cezaevleri ve özellikleri

D Tipi Cezaevleri

Biri idare bloğu olmak üzere 11 blok, 230 odadan oluşmaktadır. Tek ve üç kişilik oda esasına göre inşa edilmiştir. 400 kişi kapasitesi vardır. Türkiye’de sadece iki adet D tipi cezaevi vardır.¹

Bu cezaevleri yüksek güvenliikli ceza infaz kurumlarıdır. Tecrit esasına göre yapılandırılmışlardır. Kalabalıklaşma dönemlerinde 3 kişilik odalarda 5-6 kişi kaldığı olmuştur.²

E Tipi Cezaevleri

Eski tip cezaevleridir. İlk inşaatlarında büyük koğuşlar ve bu koğuşların havalandırmaları olacak şekilde tasarlanmış cezaevleridir. 19 Aralık 2000 tarihinde başlayan „Hayata Dönüş Oparesyonu“ öncesinde büyük ve kalabalık koğuşların yönetiminin sağlanmasındaki güçlük nedeniyle E Tipi Cezaevlerinin projeleri değiştirilmiştir. İlk inşaatında 18 koğuşu bulunan E tipi cezaevlerinde değişiklikten sonra toplam 90 adet, 2, 4, 6, 8 ve 10 kişi kalacak şekilde koğuş ve odalar oluşturulmuştur. 600 kapasitelidir. Ülke genelinde tam bir standardı yoktur. Kalabalıklaşma nedeniyle mesleki eğitim odaları, sınıflar ve bazı koridorlar koğuşa dönüştürülmüştür. Halihazırda E tipi cezaevlerinde 1000-1500 mahpus barındırılmaktadır. 8 ve 10 kişilik odalarda ortalama 20-25 kişi barındırılmaktadır.³

F Tipi Cezaevleri

F Tipi Cezaevleri „Hayata Dönüş Operasyonu“ndan sonra hayata geçirilen cezaevleridir. Bunlar tecrit cezaevleridir. 57 adet 1 ve 2, 103 adet 3 kişilik odalardan oluşur.⁴ Kapasitesi 368'dir. Örgütlü suçların yöneticileri, başkalarına zarar veren tehlikeli mahpuslar ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan mahpuslar bu cezaevlerinde tutulmaktadır. Tek kişilik hücre ve tecrit sisteminin mahpuslar üzerinde bıraktığı yıkıcı etkisinden dolayı kurulduğu günden bu yana tartışmaların odağındadır.

H Tipi Cezaevleri

Bu cezaevleri de F ve D tipi cezaevleri gibi yüksek güvenlikli ve tecrit esasına göre inşaa edilmiş cezaevleridir. Oda sistemine göre tasarlanmış olan kurum iki katlı olup iki bloktan meydana gelmektedir. 200 adet tek kişilik ve 100

adet üç kişilik bölmesi bulunmaktadır. 480 kişi kapasitesi vardır.⁵ Üç kişilik bölmelerin kapasitesi önce 6'ya çıkarılmış ancak kalabalıklaşma döneminde mevcut 14'e kadar ulaşmıştır.⁶

L Tipi Cezaevleri

Türkiye'nin en modern, en büyük ve en pahalı cezaevleridir.

Mahpusların 7 kişilik koğuşlarda ve tek kişilik hücrelerde kalmasına olanak sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. 7 kişilik koğuşlarda 7 oda bulunmaktadır. Her bir mahpusa, mahremiyeti de sağlayacak şekilde kapısı bulunan bir oda düşmektedir. Odalar 12.45 m², koğuşun havalandırması 65. 19 m², ortak yaşam ünitesi 56. 59 m² olup 7 kişinin bir arada bulunduğu bir ünite toplam 208, 93 m² dir. L Tipi Cezaevinde 7 kişilik 61 ünite, 3 kişilik 4 oda, tek kişilik de 40 oda bulunmaktadır.⁷ L Tipi cezaevlerinin 7 kişilik koğuşlarında iki banyo ve iki tuvalet bulunmaktadır.

Bu raporun yazım tarihi itibariyle L Tipi cezaevlerinde 7 adet tek kişilik odalarda 3 adet ranza bulunmakta olup artık her bir odada 6 kişi kalmaktadır. Toplamda ise 7 kişi için planlanan bir koğuşta 42 kişi barındırılmaktadır. Ancak bu sayı 45 hatta 50 ye ulaştığı yer ve zamanlar olmuştur .⁸ –

M Tipi Cezaevleri

Türkiye'deki eski cezaevlerindendir. İki katlı olarak, koğuş sistemine göre inşa edilmiş olan M tipi kapalı ceza infaz kurumları, oda sistemine dönüştürülerek 4, 6, 8, 10 kişilik odalar oluşturulmuştur. Resmi ve artırılmış kapasiteleri konu-

sunda resmi kayıtlarda ve bilimsel çalışmalarda bilgi bulunmamaktadır.

M tipi cezaevlerinin 10 kişilik odalarının kapasitesi 14'e çıkarılmış kalabalıklaşma dönemlerinde 20'nin üzerinde mahpus barındırıldığı olmuştur .⁹

⁷ Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi Cezaevleri Raporu 2015-2016, s.12. Ayça YALÇIN, "Cezaevlerinde Hükümlü Yaşama Hacimlerinin İç Mekan Düzenlemesi" Yüksek Lisans Tezi 2003. s.130.

T Tipi Cezaevleri

Artan kalabalıklaşmaya çözüm olmak üzere ve L Tipi cezaevlerinden daha ucuz olacak şekilde tasarlanan cezaevleridir. L Tiplerindeki oda sisteminde oluşturulan bireysel oda sisteminden vaz geçilerek koğuş sistemine dönülmüştür. T Tipi cezaevlerinde 16 adet tek kişilik hücre, 8 adet 3 kişilik koğuş, 72 adet 8 kişilik koğuş bulunmaktadır. 8 kişilik her bir koğuşta 1 banyo 2 tuvalet bulunmaktadır.¹⁰

Günümüzde kalabalıklaşma T tipi cezaevlerinde de etkisini göstermiştir. 8 kişilik koğuşlarda en az 24 kişi barındırılmaktadır. Ancak kalabalıklaşma dönemlerinde bazı cezaevlerinde bu sayının 30'u aştığı da olmuştur .¹¹

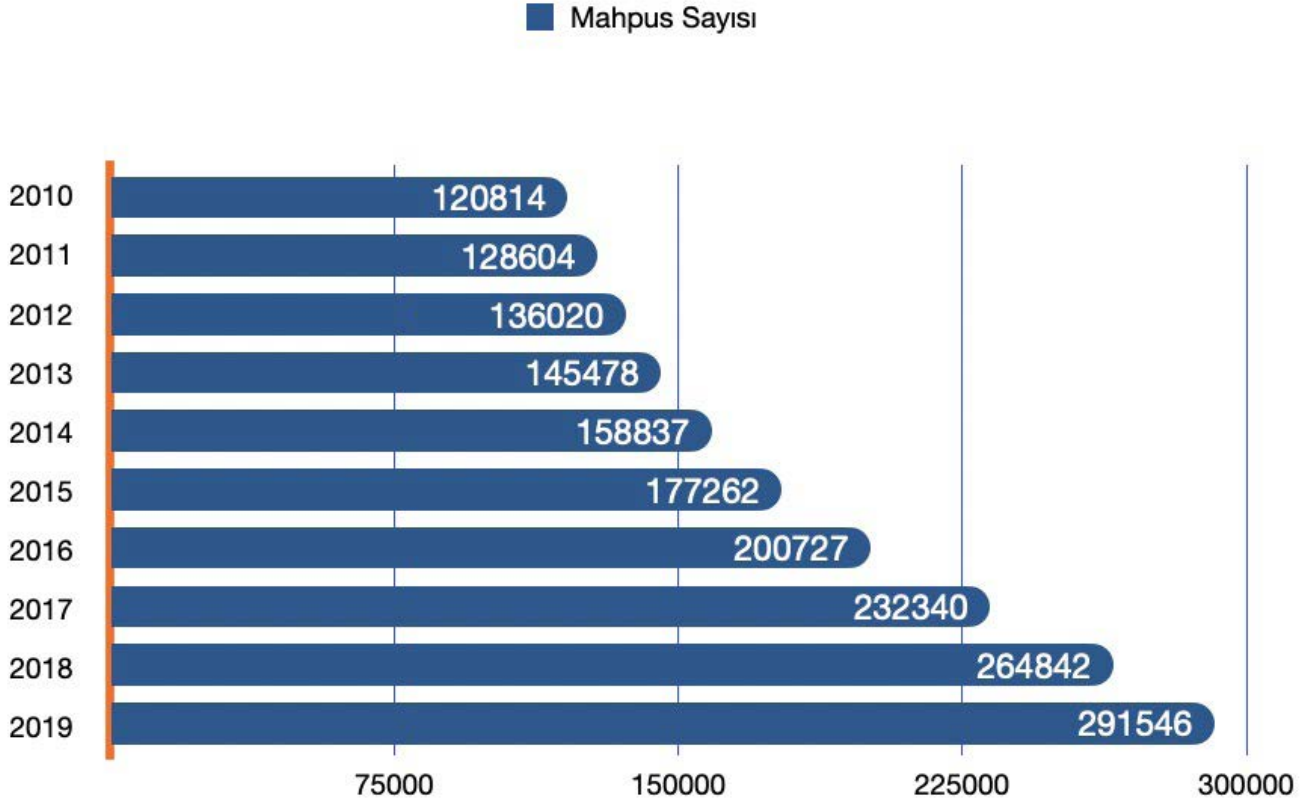
Diğer cezaevleri

Türkiye'de yukarıda sayılanlardan başka A, A1, A2, A3, B, C, K1, K2, S ve belli tipi olmayan ceza infaz kurumları bulunmaktadır . Bu sayılanların tamamı eski tip, düşük kapasiteli, küçük ilçelerde bulunan, çoğu itibariyle kullanım ömrünü tamamlamış, eski ve masraflı cezaevleridir. Kalabalıklaşma nedeniyle açık tutulmaktadırlar.

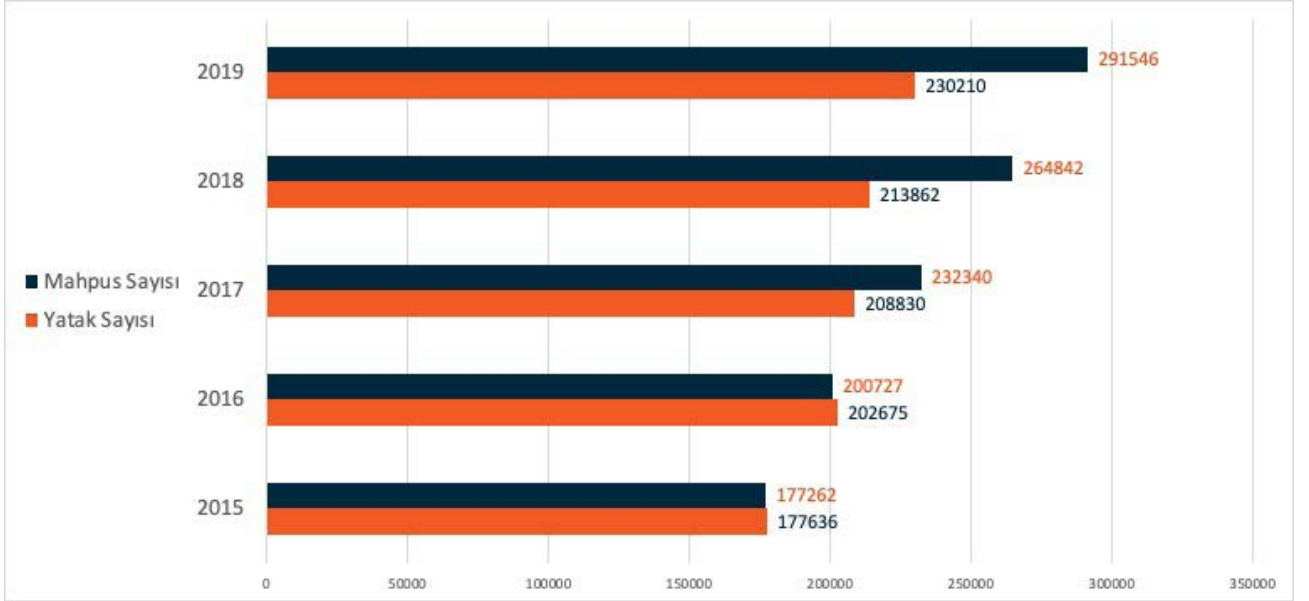
II- CEZAEVİ İSTATİSTİKLERİ

Tablo 1 : Ceza infaz kurumlarında bulunan kişi sayısı, 31 Aralık, 2010-2019¹²

Tablo 1'e göre 2010 yılında 120.814 olan cezevi mevcudu 2019 yılına gelindiğinde 292.546 olmuştur. 9 yılda cezaevi mevcudundaki artış 2 kattan fazladır. Bu verilere göre Avrupa'da en fazla mahpus Türkiye'dedir.¹³

Bu süre içerisinde yapılan af niteliğindeki tahliyeler ve artışı sürdürülebilir şekilde azaltmayı hedefleyen yasa değişiklikleri yapılmıştır. Buna rağmen Türkiye cezaevi mevcudunda dizginlenemeyen bir artış söz konusudur. Cezaevlerinde bulunan insan sayısı 20 ilin nüfusundan fazladır.¹⁴

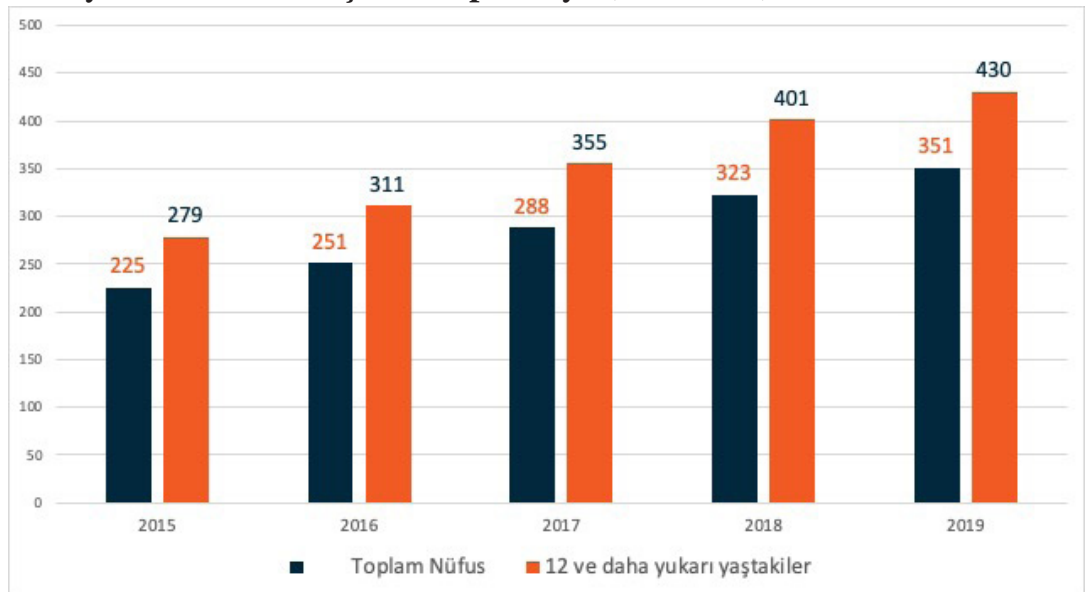
Tablo 2: Ceza infaz kurumlarında bulunan mahpus ve yatak sayısı, 31 Aralık, 2015-2019¹⁵

2015 yılında 177.636 olan yatak sayısı 2019'da 230.210'a ulaşmıştır.

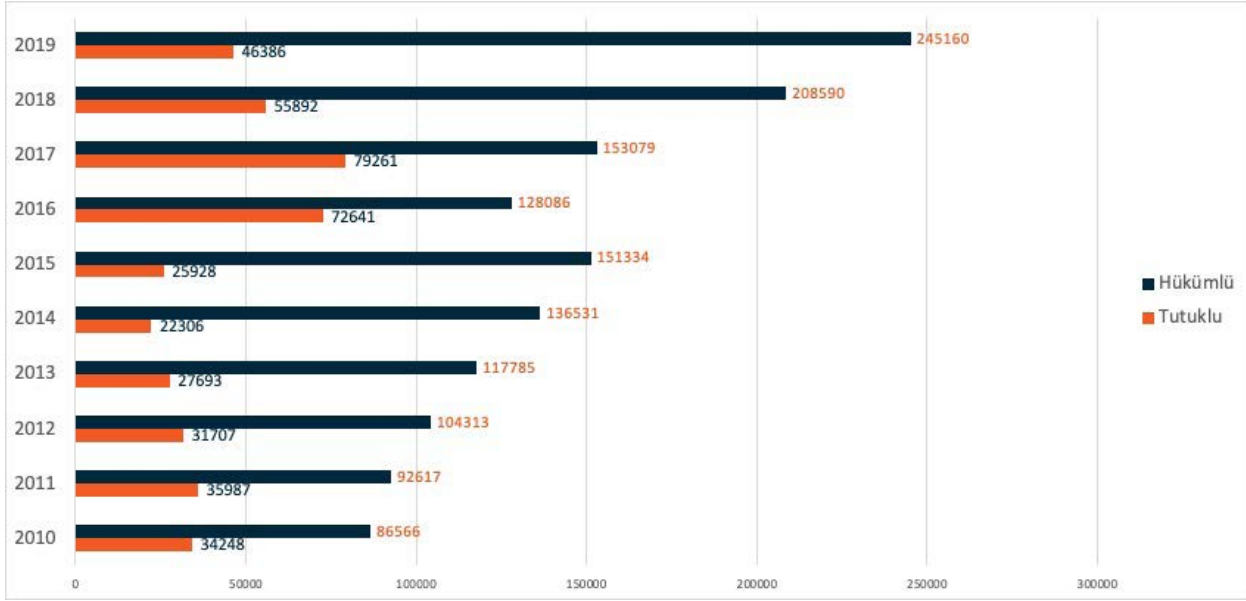
2015 yılında 177.262 olan cezevi mevcudu 2019 yılında 291.546'ya ulaşmıştır.

2019 itibariyle yatak sayısı ile cezaevi mevcudu arasındaki fark 61.336 olup, bu rakam mevcudun %21'ine herhangi bir şekilde yatak tahsis edilmediğini göstermektedir. Bu verilere göre bu 61.336 kişi ya yerde yatmakta, ya da diğer mahpuslarla nöbetleşe uyumaktadır.

Yatak ve mahpus sayısı arasındaki farkın 2016 yılından itibaren artışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Tablo 3: Her yüzbin nüfusa düşen mahpus sayısı, 31 Aralık, 2015-2019¹⁶

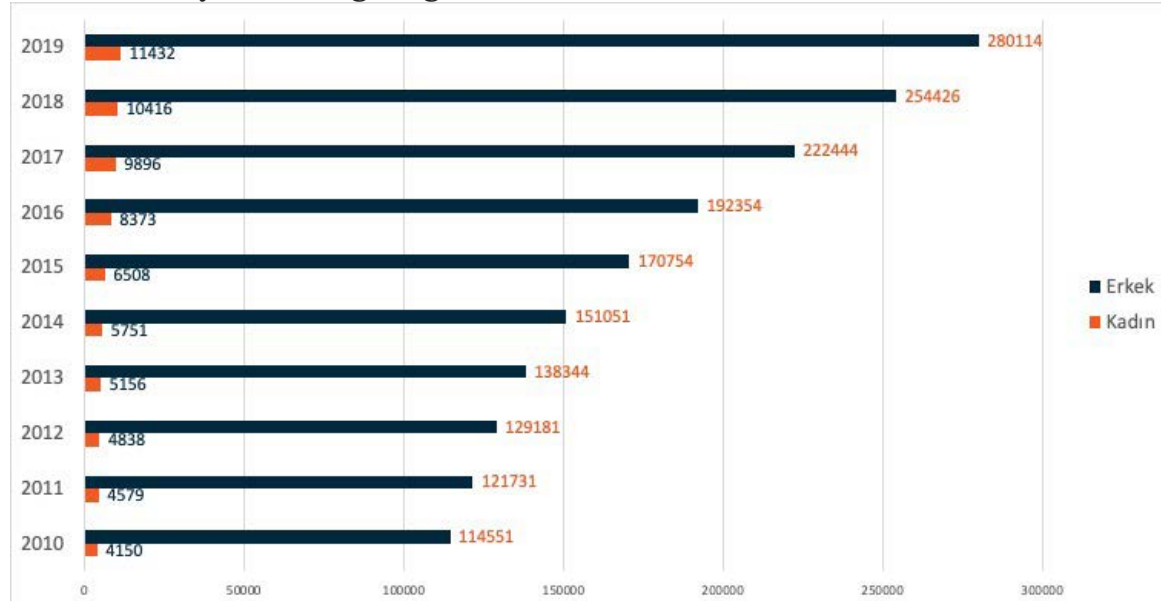
Türkiye'de her 100.000 nüfusa düşen mahpus sayısı 351'dir. Avrupa ortalaması 100.000'de 111'dir.¹⁷ 12 yaş ve üstü dikkate alınması halinde 100.000'de 430 'dur. Bu verilere göre 284 kişiye bir mahpus düşmektedir. 12 yaş ve üstü dikkate alındığında her 232 kişiye bir mahpus düşmektedir. Bu rakam Avrupa ortalamasında 896 kişiye 1 mahpus düşecek şekildedir.¹⁸

Tablo 4: Tutuklu – hükümlü sayıları, 31 Aralık, 2010-2019¹⁹

Hükümlü sayısında düzenli ve önlenemeyen bir artış gözlemlenmektedir.

2016'daki düşüşün sebebi 15 Ağustos 2016 tarihinde darbe girişiminden sonra, Gülen Hareketine yönelik yürütülen kitlesel tutuklamalar için cezaevinde yer açmak amacıyla yapılan denetimli serbestlikle ilgili yasa değişikliğidir. 2015'de 25.928 olan tutuklu sayısı 2016'da 72.641, 2017'de ise 79.261 olmuş, ardından kademeli bir düşüş yaşanmış ve 2019'da 46.386'ya inmiştir.

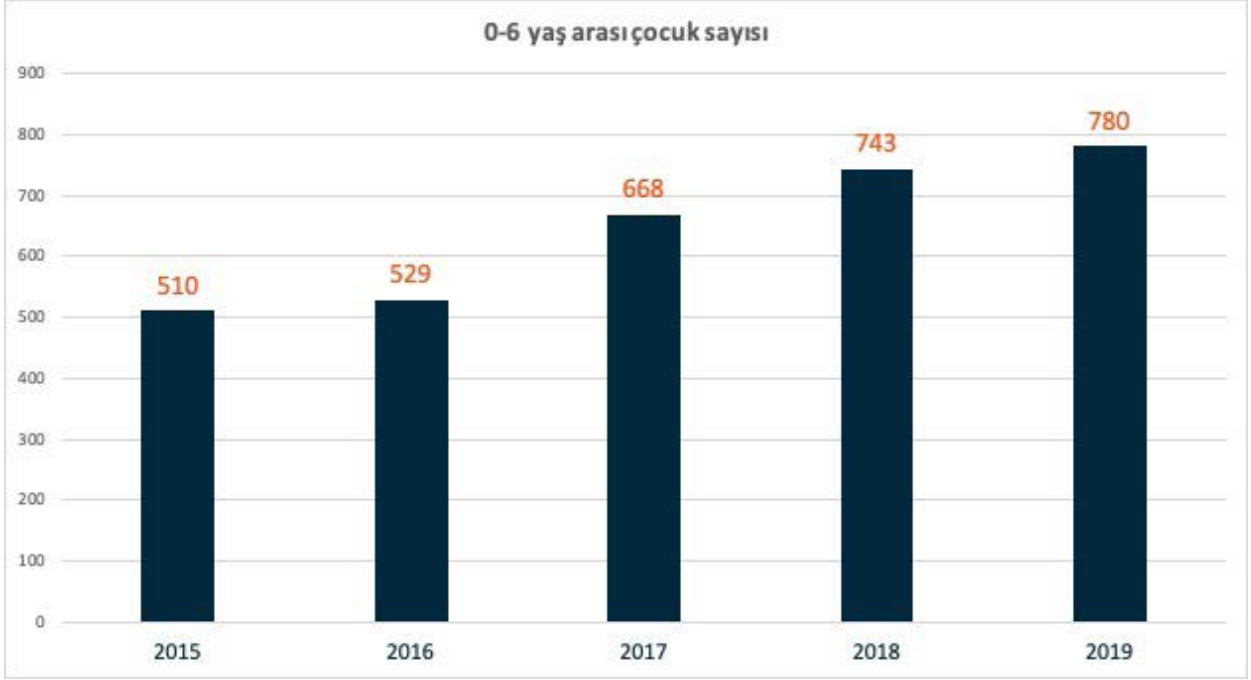
2016 ve 2017'deki artışın sebebi Gülen Hareketine yönelik kitlesel tutuklamalardır.

Tablo 5: Cinsiyet farklılığına göre cezaevi mevcudu, 31 Aralık, 2010-2019²⁰

2015 öncesinde çocuk tutuklu ve hükümlülerin cinsiyeti istatistikleri ayrı alınmadığı için buraya yansıtılamamıştır. LGBT-İ bireylerle ilgili resmi-gayri resmi istatistik bulunmadığından tabloya yansıtılamamıştır. Her iki cins açısından önlenemeyen bir artış söz konusudur.

Bu artıştan kadın mahpuslar daha fazla olumsuz etkilenmektedir. Müstakil kadın cezaevlerinin sayısı mahkum sayısına paralel bir şekilde artırılamamaktadır.

Tablo 6: Cezaevinde annesinin yanında kalan 0-6 yaş grubu çocuklar

Türkiye İstatistik Kurumu ve Adalet Bakanlığı'nın bu konuda resmi açıklaması ve istatistiği bulunmamaktadır. Buradaki veriler milletvekillerinin sorularına Adalet Bakanlığı tarafından verilen cevaplar ve Adalet Bakanı tarafından yapılan basın açıklamalarında yer alan bilgilerdir .²¹ 2016 yılı verileri 10 Haziran 2016 tarihi itibariyledir .²² 2017 yılındaki artışın sebebi Gülen Hareketi'ne yönelik kitlesel tutuklamalardır.

III- TÜRKİYE CEZAEVLERİNDEKİ SORUNLU ALANLAR

A- Ölüm Olayları

1- Cezaevinde Şüpheli Ölümler

Mahpuslar devletin koruması altındadır, bu nedenle cezaevlerinde yaşanan ölüm olaylarında yaşam hakkı ihlali olup olmadığının tespiti gereklidir. Bu yüzden cezaevinde gerçekleşen her ölüm aslında şüpheli ölümdür. Mutlaka soruşturmaya tabi tutulmalıdır. Soruşturma sonucunda herhangi bir suç unsuru tespit edilirse yargılama süreçleri devam eder. Türkiye’de özellikle 15 Temmuz 2016 sonrasında siyasi gerekçelerle tutuklananlar arasında şüpheli ölümler yaşanmıştır. Bu şüpheli ölümlere ilişkin iki örnek vaka aşağıda yer almaktadır.

Teoman Gökçe

Teoman Gökçe, 2010-2014 arasında Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyesi olarak görev yapmıştır. Kendisi meslekten hakim ve savcılarının oyu ile seçilmiştir. 2014 yılında tekrar aday olmuş ancak seçimi kazanamamıştır. 15 Temmuz 2016’dan sonra tutuklanmıştır. Kendisi Avrupa İnsan Hakları Mahkemeleri ve Birleşmiş Milletler Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu’nun emsal niteliğe göre keyfi tutuklanacağı tarihe kadar kalmıştır.²³ Medya-görece cezaevindeyken ve hakkındaki suçladilekçeler işleme ko-talepleri reddedilmiştir. Kendisine karşı psikolojik baskı ve hakaretlerin yanında fiziksel işkence de yapıldığı iddia edilen Gökçe, 2 Nisan 2018 günü hücresinde ölü olarak bulunmuştur. Vefat sebebi kalp krizi olarak açıklanmıştır.²⁵ Gökçe vefat ettiğinde 2 yıldır, tek başına hücredeydi.

²³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin 16 Nisan 2019 tarih ve 12778/17 B. Nolu Alparslan Altan kararı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 03.03.2020 tarih ve 66448/17 B. Nolu Hakan Baş Kararı, Teoman Gökçe’nin keyfi tutukluluğunu gösteren emsal nitelikte kararlardır.

²⁴ BM Keyfi Tutuklama Çalışma Grubu’nun A/HRC/WGAD/2018/78 sayılı Hamza Yaman Kararı.

Zeki Güven

Zeki Güven, Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün eski İstihbarat Şube Müdürü iken Gülen Hareketi ile irtibatlı olduğu ileri sürülerek siyasetçilerle görevinden atılmıştır. 22 Mayıs 2018'de tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. Güven, BM Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubunun kararlarında ortaya koyduğu ölçütlere göre keyfi olarak gözaltına alınmış ve tutuklanmış biridir.²⁶ Tutukluluğu boyunca hep hücrede kalmıştır. 02 Temmuz 2018 günü hücrelerinde ölü olarak bulunmuştur. Zeki Güven, bir dönem Cumhuriyet Halk Partisinin Genel Başkanı olan Deniz Baykal ile ilgili kaset skandalı ve bu olayın Erdoğan ile bağlantısı hakkında bilgi sahibi olduğu bu yüzden ölümünün şüpheli olduğu yönünde medyaya haberler yansımıştır.²⁷

²⁶ BM Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubunun 1/2017, 38/2017, 41/2017, 11/2018, 42/2018, 43/2018, 44/2018, 78/2018 ve 10/2019, 53/2019 Sayılı kararları.

2- Sağlık Desteğinin Sağlanmaması Nedeniyle Cezaevinde Yaşanan Ölümler

Rapor döneminde siyasi gerekçelerle cezaevinde tutulan mahpuslar, sağlık ihtiyaçlarının karşılanması konusunda aleyhlerine olacak şekilde ayrımcı uygulamalara maruz kalmışlardır. Bu ayrımcı uygulamalar bazılarının ölümleriyle sonuçlanmıştır. Aşağıda üç örnek vakaya ilişkin kısa açıklama bulunmaktadır.

Cezaevinde bulunan mahpusların her türlü sağlık ihtiyaçlarını karşılamak devletin en önemli görevlerindedir. Ulusal ve uluslararası mevzuatta bu konuda mahpusların aleyhine olarak değerlendirilebilecek herhangi bir boşluk bulunmamaktadır. Devlet, mahpusun, ameliyat ettirilmesi, hastanede yatarak tedavi görmesi, organ nakli gibi ihtiyaçlarının tamamını karşılamakla yükümlüdür.

Halime Gülsu

Halime Gülsu öğretmendir. Darbe girişiminin ardından Gülen Hareketi Gönüllüsü olmak suçlamasıyla 20.02.2018 tarihinde gözaltına alınmıştır. 12 Gün gözaltında kalmış, daha sonra tutuklanmıştır. 28.04.2018 tarihinde Tarsus Cezaevi'nde tutuklu iken vefat etmiştir. Gülsu, BM Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubunun kararlarında ortaya koyduğu ölçütlere göre keyfi olarak gözaltına alınmış ve tutuklanmış biridir. Gülsu, Sistemik LUPUS eritematozus hastasıdır. Vefat tarihi itibarıyla 15 yıldır hastalıkla mücadele eden biridir.²⁸ Bu hastalıkta, bağışıklık sistemi vücudun kendi dokularını düşman olarak görmekte, onları yok etmek üzere antikor üretmekte ve zamanla hastayı ölüme götürmektedir. Halime Gülsu'nun 20 Şubat'ta gözaltına alındığı sırada evden ilaçlarının tamamının alınmasına izin verilmemiştir. Hastalığının özelliği gereği ilaçlar ancak hastalığın teşhisini ortaya koyan rapora istinaden satın alınıp kullanılabilir. Ev araması ve gözaltı işlemleri sırasında bu rapor da polisler tarafından kaybedilmiştir.

28 BM Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubunun 1/2017, 38/2017, 41/2017, 11/2018, 42/2018, 43/2018, 44/2018, 78/2018 ve 10/2019 Sayılı kararları.

Gülsu, gözaltındayken durumunu polislerle izah etmiş ancak polisler ilaçlarını temin etmemişlerdir. Gülsu, hastalığı ile ilgili ifadesini alan savcıya ve hakkında tutuklama kararı veren hakime de bilgi vermiş ancak onlar da ilgilenmemişlerdir. Gülsu, cezaevinde iken defaatle dilekçe yazmasına ölümcül hastalığı hakkında kurum hekimine bilgi vermesine rağmen vaktinde işlemler yapılmamıştır. Götürüldüğü hastanede muayene eden doktorlara da hastalığı hakkında bilgi vermesine rağmen ciddiye alınmamış, gereksiz ve yanlış tetkikler yapılmıştır. Tetkiklerin yanlış yapılmasından dolayı Gülsu'nun sağlıklı olduğu herhangi bir hastalığı olmadığı bildirilmiştir. Bu yüzden cezaevi personeli Gülsu'yu kendilerini gereksiz yere uğraştırdığı gerekçesiyle azarlamıştır. Gözaltı sürecinde ve cezaevinde iken muhatap olduğu herkese bu hastalığının adını, hastalığın ölümcül olduğunu söylemiştir. Buna ilişkin beraber gözaltında tutuklu kaldığı şahitlerin beyanları bulunmaktadır.²⁹ Yani Gülsu zaten bilinen bir hastalığın teşhisini dahi yaptıramamış

ve bu durum ölümüne netice vermiştir. Gülsu, ölümünün yaklaştığı dönemde daha da ağırlaşmış, ayakta dahi duramaz olmuştur. Gülsu'nun bu durumuna şahit olan cezaevi hekimi ve cezaevi yöneticileri gerekli tıbbi müdahaleyi yapmamışlardır. Ağrı kesici gibi geçici yöntemlerle durumu geçiştirmişlerdir. Buradaki en büyük ihmal Gülsu'nun ısrarla hastalığı hakkında bilgi vermesine ve görevlileri uyarmasına rağmen görevlilerin umursamamasıdır. Bu yüzden Gülsu'nun ölümü kasten öldürme suçunun ihmal suretiyle öldürme şeklidir. Gülsu, ölümünden 4 gün önce, yaşadığı sağlık problemlerinin artması ve tedavisinin yaptırılmaması nedeniyle son çare olarak Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) ve bir kısım kamu kurumlarına gönderdiği mektuplarla yardım istemiş ve yapılan uygulamalarla ilgili şikayetlerini iletmıştır.³⁰ Medya'da yer alan haberlere göre Gülsu'nun ölümü ile ilgili sorumluluğu bulunan kamu görevlileri ile ilgili hiçbir ceza davası açılmamıştır.

Mustafa Kabakçıoğlu

Mustafa Kabakçıoğlu, 29 Ağustos 2020 tarihinde vefat ettiğinde 4 yıldır tutukluydu. Kendisi, siyasi gerekçelerle, Gülen Hareketiyle irtibatlı olduğu iddiası ile OHAL KHK'sı ile işinden atılmış, tutuklanarak cezaevine konulmuştur. Kabakçıoğlu, BM Keyfi Tutuklama Çalışma Grubunun kararlarında ortaya koyduğu ölçütlere göre keyfi olarak gözaltına alınmış ve tutuklanmış biridir. Kabakçıoğlu 2017 yılında cezevinde iken şeker hastası olur. 20 Ağustos'da öksürmesi nedeniyle Covid-19 hastası olduğu şüphesi ile tek başına karantina koğuşuna alınır. Karantina koğuşuna alınmasına rağmen herhangi bir şekilde test yapılmaz. Vefatından sonra Adli Tıp Kurumunda yapılan tahlilde korona hastası olmadığı ortaya çıkmıştır. Kabakçıoğlu'nun vefatından iki gün önce 27 Ağustos'da doktora yazmış olduğu dilekçede ağzının sol tarafında ve sol bacağında uyuşukluk olduğunu, her iki organda da aşırı şişme olduğunu, yürüme ve konuşma güçlüğü çektiğini ifade etmiş. Dilekçe yazarken kolunda uyuşukluk yaşadığını, bel altını hareket ettirmede güçlük yaşadığını dile getirmiştir. Kabakçıoğlu, derhal hastaneye sevk edilerek hastalığının teşhis edilmesi ve tedavisinin yapılması gerekirken tek başına bir hücreye atılmış, ölüme terk edilmiştir.³¹

Mustafa Barış Avıalan

Avıalan 2016 yılında darbe girişimi suçlamasıyla tutuklanmıştır. Yaşanan olaylarla bir ilgisinin olmadığını ispatlamış olmasına rağmen tahliye edilmemiştir. Avıalan 2017 yılında kalp rahatsızlığı yaşamaya başlar. 10 ay boyunca idare dilekçelerini görmezden gelir. 2018 yılı başında kalp ritim bozukluğu teşhisi konulur. 2018'in sonunda iki kablolu kalp pili takılır, ancak bu yeterli olmaz. Bunun üzerine kendisi masrafını karşılayabileceğini bildirmesine rağmen 3 kablolu pil takılması talebi kabul edilmez. Avıalan'ın durumu 2019 yılı sonlarına doğru kötüleşir. Kalp düzenli çalışmadığı için diğer iç organların da düzeni bozulur. Böbrek ve pankreasta kist oluşur, Karaciğer'de C seviyesinde siroz tespit edilir. Aşırı kilo kaybı yaşar. Beslenme güçlükleri, nefes alamama gibi sebeplerle yoğun bakımda tedavi görmesi gereken Avıalan cezaevinde tutulmaya devam eder. Avıalan'ın sağlık durumu ne-

deniyle, tahliye ve infaz erteleme talepleri reddedilir. Hastanede yataklı tedavi imkanı da tanınmaz. Avıalan'ın ailesi sosyal medya üzerinden seslerini duyurmaya çalışır ancak bir netice alamazlar. Avıalan vefatından önce ailesine faks yoluyla gönderdiği mektupta "Hasta ve ölüme çok yaklaşmış bir insan olarak her türlü Yardıma ihtiyacım var.... Durumum çok kötü. Çok acı çekiyorum. Fedakarlık yapabilecek herkesten bir şeyler yapmasını bekliyorum...Bu saatten sonra kaybedecek hiçbir şeyim kalmamıştır. Kolumu kıpırdatamıyorum. Aldığım oksijen yetmiyor, çok az yiyebiliyorum, karnım şiş, nabzım sürekli düşük, başım sürekli dönüyor, uyuyamıyorum. Jandarmalar tarafından her türlü onur kırıcı muameleye ve hakarete maruz kalıyorum. Hayatımı zorlaştırmak için herşeyi yapıyorlar. Doktorlar ilgilenmiyorlar. Allah yardımcımız olsun. Belki de elveda..." demiştir .

Avıalan hastalığının başladığı, ağırlaştığı ve vefat ettiği dönemde şüpheliydi, hakkındaki yargılama devam ediyordu. Tutuksuz yargılanmasına engel bir durum bulunmamasına rağmen tahliye edilmedi. Tahliye edilerek hakkında alternatif pek çok koruma tedbirinden biri pekala uygulanabilirdi ancak bu yapılmadı. Tedavisi gereği gibi yapılmadığı gibi masraflarını kendisi karşılamak kaydıyla ameliyat olmasına da izin verilmedi. Avıalan'ın maruz kaldığı tüm bu uygulamalar ayrımcılık temelli uygulamalardır. Kamu görevlileri göz göre göre Avıalan'ı ölüme terk etmiştir.³²

3- Teşhis ve Tedavide Gecikme Nedeniyle Hastalığın İlerlemesine Rağmen Vaktinde Tahliye Edilmeme Nedeniyle Sebep Olunan Ölümler

Türkiye cezaevlerindeki ayrımcı uygulamalar arasında, ilerleyen hastalıklarına rağmen tedavi edilmeyenlerin iyileşme imkanı kalmayınca kadar cezaevinde tutulup ölümlerine kısa bir süre kala tahliye edilmeleri bulunmaktadır.

Bilindiği üzere tutuklama bir tedbirdir. Ceza Muhakemesi Kanunu 109. Maddesinde tutuklamaya alternatif koruma tedbirleri bulunmaktadır. Buna göre kefalet, imza, ev hapsi, elektronik kelepçe, yurt dışına çıkma yasağı gibi alternatif tedbirler bulunmaktadır. Türkiye’de rapor döneminde ve halen özellikle siyasi gerekçelerle suçlananlar açısından alternatif koruma tedbirlerine çok az başvurulmaktadır.

15 Temmuz 2016 sonrasında siyasi sebeplerle, özellikle Gülen Hareketi ile irtibatları gereçesiyle cezaevine konuların tutukluluğu BM Keyfi Tutuklama Çalışma Grubunun kararlarında vurguladığı ve suç delili ve suç unsuru niteliği taşımayan hususlar üzerine kurguludur. Yani tutuklulukları keyfi ve haksızdır. Ağır hastalığı bulunanlar, hastane ortamında düzenli tedaviye ihtiyaç duyanlar buna rağmen tahliye edilmemişler, alternatif koruma tedbirlerine başvurulmamıştır. Aşağıda bu vefat olaylarına örnek oluşturacak örnek iki vaka sayılmıştır.

Ahmet Turan Özcerit

Ahmet Turan Özcerit, Sakarya Üniversitesinde Bilgisayar Mühendisliği bölümünde doçenttir. 2016 Temmuz ayında tutuklanır. Özcerit, BM Keyfi Tutuklama Çalışma Grubunun kararlarında ortaya koyduğu ölçütlere göre keyfi olarak gözaltına alınmış ve tutuklanmış biridir. Cezaevinde iken kalın bağırsak kanserine yakalanmış ve hastalık karaciğere, akciğere metastaz yapmış ve hastalığın son aşaması olan 4. dönemine kadar ilerlemiştir. Cezaevi idaresi teşhis ve tedavisini geciktirmiş ve cezaevi ortamın-

da tedavisi gereği gibi yapılmamıştır. Kendisi ve ailesinin tüm çabalarına rağmen bu süreçlerde tahliyesine ve tedavi olmasına izin verilmemiştir. Halbuki alternatif koruma tedbirleri ile tahliyesine karar verilmesine hiçbir engel yoktur. Hastalığın iyileşmeyeceği kesinleştikten sonra 21 Eylül 2017 tarihinde tahliye edilir. Tahliyesinin ardından 12 Şubat 2018 tarihinde cezaevinde iken yakalandığı ve zamanda teşhis ve tedavisi yapılmayan hastalığı nedeniyle vefat eder.³³

Medeni Arifoğlu

Medeni Arifoğlu iş adamıdır. 15 Temmuz 2016'dan sonra tutuklanır, tüm malvarlığına el konulur. Arifoğlu, BM Keyfi Tutuklama Çalışma Grubunun kararlarında ortaya koyduğu ölçütlere göre keyfi olarak gözaltına alınmış ve tutuklanmış birisidir.³⁵ Malatya Cezaevindeyken apandisit patlar günlerce dilekçe verir, gardiyanlardan yardım ister kimse ciddiye alınmaz. Yoğum bakıma kaldırılacak hale geldikten sonra hastaneye götürülür. Hastanede apandisitinin patladığı anlaşılır. Arifoğlu 2012'de karaciğer nakli olmuştur ve doktoru cezaevi şartlarında kalmaya devam ederse organ kaybı yaşayabileceğine dair rapor verir. Buna rağmen tahliye edilmez. Arifoğlu günde 17 ilaç kullanır biridir. Cezaevinde yaşadığı sıkıntılardan dolayı bunlara 2 de antidepresan eklenir ve sayı 19'a ulaşır. Arifoğlu'nun hastalıkları devam eder, cezaevi idaresi doktora çıkma, hastaneye sevk gibi taleplerine cevap verilmez.

Durumu gün geçtikçe ağırlaşır. 2018 yılı Temmuz ayında böbrek kanseri teşhisi konulur. 5 cm'lik bir tümör tespit edilir. Kendisinin, ailesinin ve HDP Millvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu'nun ısrarlı çabalarına rağmen uzun süre tedavisi yapılmaz. Ameliyat için Malatya'dan Adana'ya sevk edilir. Hastane yeterli mahkum koğuğu olmadığı gerekçesiyle günlerce bekletir ama ameliyatını yapmaz. Oradan tekrar Malatya Cezaevine nakledilir. 2018 yılı Kasım ayına gelindiğinde tumor büyür ve 14 cm'ye ulaşır. Sosyal medya üzerinden kampanyalar düzenlenir. Yetkililere çağrılar yapılır. Arifoğlu'nun tedavisinin cevap vermeyeceği anlaşıldıktan sonra 2019 yılı Mart ayında tahliye edilir. 25 Ocak 2020 tarihinde vefat eder.

4-Korona Nedeniyle Yaşanan Ölümler

Covid-19 olarak adlandırılan ve korona virüsünün neden olduğu hastalık yüzünden 2019 Aralık ayı ve sonrasında dünya genelinde milyonlarca insan vefat etmiştir. Bu hastalığın kapalı mekanlarda ve toplu bulunan yerlerde hızla yayıldığı bilimsel bir gerçekliktir.

Türkiye’de 14 Nisan 2020 tarihinde mahpusları cezaevindeki korona tehdidinden korumak için af niteilğinde infaz yasası değişikliği yapmıştır. O dönemde gerek yurt içinde gerekse dünya kamuoyundan ve Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği, İnsan Hakları İzleme Örgütü³⁴ gibi kurumlardan Türkiye’ye siyasi suçlar nedeniyle cezaevinde bulunanların da bu aftan faydalandırılması istenmiştir. Tüm bu çağrılara Türkiye kulak tıkamış ve siyasi suçluları aftan faydandırmamıştır. Yaşanan tahliyelere rağmen koğuş mevcutları azaltılmamış kalabalıklaşma oranları düşürülmemiştir. Tahliyeler nedeniyle boşalan koğuşlar boş tutulmuş veya karantina koğuşlarına dönüştürülmüştür.

Siyasi suçlar nedeniyle cezaevinde bulunan mahpuslar korona hastalığı ile karşı karşıya bırakılmıştır. Aynı döneme rastlayan ekonomik kriz nedeniyle yemekler kalite ve miktar bakımından azaltılmıştır.

Mahpusların ihtiyaç duydukları gıda gereksinimleri de karşılanmamıştır.

Korona hastalığı yüzünden siyasi suçlamalar nedeniyle tutuklu bulunanlar çok olumsuz etki-

lenmiş ve ölümler yaşanmıştır. Maalesef Türk Devleti, korona nedeniyle yaşanan ölümleri resmi kayıtlara net olarak yansıtmadığı için güvenilir bir istatistik bulunmamaktadır.³⁵ Korona sürecinde özellikle tutuklular için adli kontrol tedbirleri ile tahliyeler yapılabilecekken savcılar ve hakimler bunu yapmamışlardır. İnsanları hastalıkla başbaşa bırakmışlardır.

B- İşkence İddiaları

Türkiye cezaevlerinin bitmeyen sorunlarından biri de işkence iddialarıdır. 15 Temmuz 2016 sonrası yaşanan süreçte, siyasi sebeplerle tutuklananlara yönelik işkence iddiaları artarak devam etmiştir.

Hüsamettin Uğur

Yargıtay Üyesi olan Hüsamettin Uğur, 15 Temmuz 2016 sonrasında siyasi gerekçelerle Gülen Hareketi ile irtibatlı olduğu iddiası ile tutuklanır. Kendisi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi³⁶ ve Birleşmiş Milletler Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu'nun emsal nitelikteki kararlarına göre keyfi tutuklanmış birisidir.³⁷ Keskin Cezaevinde hücreye konulur. Bu cezaevindeki tutukluluğunun tamamında hücrede tutulur. 17 Şubat 2020 tarihinde gardiyanlar tarafından fiziki saldırıya uğrar ve dövülür. Gardiyanlar kendisine “buradan cesedin çıkacak” diyerek tehdit ederler. Avukat olan kızı Nalan Dilara Uğur ile te-

lefon görüşmesindeki sözleri bahane edilerek disiplin cezası verilir. Hüsamettin Uğur'un maruz kaldığı işkence ve kötü muamele uygulamaları ile ilgili kızı Nalan Dilara Uğur sosyal medya üzerinden paylaşımlarda bulunur. Bu paylaşımlar üzerine cezaevi yönetimi ve gardiyanlar Hüsamettin Uğur'u “kızın kendine dikkat etsin” diyerek tehdit ederler. Hüsamettin Uğur yaşadığı işkence ve kötü muameleler nedeniyle cezaevinin değiştirilmesini talep eder. Nalan Dilara Uğur da bu yönde sosyal medyada kampanya yürütür. Buna rağmen bir yıl sonra Hüsamettin Uğur'un 4 Şubat 2021 de cezaevi değiştirilir.

³⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 16 Nisan 2019 tarih ve 12778/17 B. Nolu Alparslan Altan kararı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 03.03.2020 tarih ve 66448/17 B. Nolu Hakan Baş Kararı, Hüsamettin Uğur'un keyfi tutukluluğunu gösteren emsal nitelikte kararlardır.

³⁷ BM Keyfi Tutuklama Çalışma Grubu'nun A/HRC/WGAD/2018/78 sayılı Hamza Yaman Kararı.

C- Kalabalıklaşma

Türkiye Cezaevlerinde kalabalıklaşma öteden beri aşılamayan bir problemdir. Kalabalıklaşma kapasitenin üzerinde mahkum barındırılmasıdır. Cezaevi mevcudunun artması tek başına kalabalıklaşma olarak kabul edilemez. Kalabalıklaşma Türkiye örneğinde olduğu gibi 7 kişilik bir koğuşa 40-45 kişi konulmasıdır.

Rapor döneminde bu konu tam anlamıyla kangren haline gelmiştir. Tablo 2'de de görüldüğü üzere 31 Aralık 2019 itibariyle yatak sayısı ile cezaevi mevcudu arasındaki fark 61.336'dır. Buna göre bu 61.336 kişi ya yerde yatmakta, ya da diğer mahpuslarla nöbetleşe uyumaktadır.

Türk cezaevlerinde kapasiteyi belirlemek için iki terim kullanılmaktadır. Gerçek kapasite, artırılmış kapasite. Gerçek kapasite cezaevi binalarının inşaa projesindeki kapasitesidir. Artırılmış kapasite ise her eklenen ranza ile artırılan kapasitedir.

Kalabalıklaşmanın geldiği durum L Tipi cezaevleri üzerinde somutlaştırılabilir. Türkiyenin en büyük cezaevleri

L Tipi cezaevleridir. Bu cezaevlerinde hücreler dışındaki koğuşların kapasitesi 7 kişilik olarak belirlenmiştir. Bu koğuşlarda 7 oda her odada da 1 yatak olacak şekilde inşaa projeleri yapılmıştır. Ancak kalabalıklaşma sorununu çözmek için önce her odaya birer yatak eklenmiş kapasite 14'e çıkarılmıştır. Ardından o yataklar ranzaya dönüştürülmüş ve her oda 4 kişilik toplam koğuş 28 kişilik olmuştur. Daha sonra her odaya birer ranza konulmuş ve her oda 6 kişilik olurken koğuş toplamda 42 olmuştur. Bununla da yetinilmemiş merdiven altı boşluğu, üst kat merdiven başı boşluklarına yataklar konularak mevcut 45 hatta 50 kişiye ulaştırılmıştır.³⁸

Tablo 7: Türkiye cezaevlerinin gerçek kapasitesi ve koğuşlarda fiilen tutulan mahpus sayısı³⁹

Cezaevi	Gerçek Kapasite (Koğuş)	Fiilen Tutulan Mahpus Sayısı ⁴⁰
L TİPİ	7	40-45
T TİPİ	8	20-25
M TİPİ	8-10	20-25
E TİPİ	8-10	20-25

39 Gerçek kapasiteye ilişkin verilerin temin edildiği kaynaklar: Ayça YALÇIN, "Cezaevlerinde Hükümlü Yaşama Hacimlerinin İç Me-kan Düzenlemesi" Yüksek Lisans Tezi 2003. Raziye ADALI, Hapishane Koşulları Ve Mahkûmlar (Sivas E Tipi Kapalı Cezaevi Örneği), Yüksek Lisans Tezi, 2010. Nurcan GÜL, Dünyada ve Ülkemizde Cezaevi Mimarlığı ve Güncel Tasarım Ölçütlerinin İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015

Aşağıda kalabalıklaşmanın doğurduğu temel sorunlar sayılmaktadır.

1- Alt Yapı Sorunları

Kalabalıklaşmanın doğurduğu en önemli sorun alt yapıdır. Türkiye cezaevlerinde inşaa projesinde öngörülenin 3-4 katı mahpus barındırılmaktadır. Bu nedenle sıcak ve soğuk su, kanalizasyon gibi alt yapı sistemleri iflas etmiştir. Koğuşlardaki banyo ve tuvaletler ihtiyacı karşılayamayacak durumdadır.

İnsan hakları aktivisti ve milletvekili olan Ömer Faruk Gergerlioğlu 25 Kasım 2020 tarihinde Balıkesir L Tipi Ceza İnfaz Kurumunda bulunan bir mahpusun yakınmasını şu şekilde paylaşmıştır " 45 kişiyiz, lağım tıkanıyor, ortalık pislik, sürekli su kesintisi, çok fare var, 25 fare öldürdük, İKM'ler (gardiyanlar) 'Niye öldürüyorsunuz besleyin!' diyor. Dr. yok, hastalık (Corona) inleyerek geçiyor, herkese bulaşıyor, yemekler çok kötü" H.R. Çümen Balıkesir L CİK.⁴¹

2- Personel Sorunları

Türkiye cezaevlerinde bir personele 4,80 mahpus düşmektedir.⁴² Bu rakam Avrupa ortalaması olan 2,2'nin iki katından fazladır.⁴³ Personel yetersizliği nedeniyle cezaevi hizmetleri aksamak-

Tablo 7'de gösterilen cezaevi tipleri Türkiye cezaevi sisteminin çoğunluğunu barındırmaktadır. Bunlar dışında farklı tiplerde cezaevleri de vardır. Ancak onların bir kısmı F tipi ve H tipi gibi yüksek güvenlikli ve çoğunlukla hücre tipi cezaevleridir. Geri kalanı da oldukça eski, standardı olmayan ve küçük cezaevleridir. Onların durumu büyük cezaevlerinden iyi değildir hatta daha kötüdür.

”

tadır. Mahpuslara yönelik infaz ve iyileştirme işleri yavaşlamakta, ciddi aksaklıklara ve hak kayıplarına neden olunmaktadır. Bazı tutukluların duruşmaya götürülmemesi, evraklarının mahkeme veya ilgili yerlere zamanında ulaştırılmaması, haftalık faydalanması gereken sosyal etkinliklerin ya hiç yapılmaması veya ayda bire düşürülmesi, psikososyal servis ve eğitim servisinden yararlanamama, iş ve meslek kurslarına katılamama, posta ve kargo ile dışardan gelen mektup ve kıyafetlerin aylarca teslim edilmemesi, kütüphane hizmetlerinden yararlanamama gibi pek çok farklı birimi ilgilendiren hizmetlerde ciddi aksaklıklar yaşanmaktadır.

3- Sağlık Sorunları

Kalabalıklaşmanın en büyük etkisi sağlık problemlerinde kendisini göstermektedir. Kalabalıklaşma ile doktora erişim hakkı sınırlanmaktadır. Türkiye’de her cezaevinde bir doktor bulunmaktadır. 700 kişi için tasarlanmış bir cezaevinin mevcudu 3000’e ulaştığında doktor sayısı artırılmamaktadır. Hasta mahpuslar doktor muayenesine çıkabilmek için günler, haftalar hatta aylarca beklemek zorunda kalmaktadır. Hastaneye sevkler aksamakta, randevular iptal edilmekte, yeni randevuların alınabilmesi için tekrar sevk zincirinin işletilmesi gerekmektedir. Tüm bu olumsuzlukların en büyük mağduru da hiç şüphesiz mahpuslar olmaktadır.

“Kalabalıklaşma nedeniyle bulaşıcı hastalıklar hızla yayılmakta, mağduriyetler katlanarak büyümektedir.”

4- Beslenme Sorunları

Kalabalıklaşma, mahpuslar açısından ciddi beslenme sorunlarına da yol açmaktadır. Koğuşlara, artan kişi sayısı ile aynı oranda yemek verilememektedir. Cezaevi kantinleri mal temini, depolanması ve dağıtımında tıkanmakta, çözüm olarak ürün çeşitliliği ve adet olarak satın alma hakkında kısıtlamalara gidilmektedir. Beslenme ile doğrudan orantılı olarak sağlık problemleri kendini göstermekte, mahpuslar arasında bu yüzden sorunlar yaşanmaktadır.

D- NAKİLLER

Türkiye cezaevlerinin en önemli sorunlarından biri nakillerdir. Nakil konusu kendisi bir sorun olmakla birlikte aynı zamanda kalabalıklaşmanın neticesidir.⁴⁴

Başvuranlardan Abdulkerim Avşar, başvurunun yapıldığı sırada Kırıkkale F tipi cezaevinde tutulmakta, ailesi ise 800 km uzakta olan Diyarbakır'da yaşamaktadır. Parkinson hastalığından muzdarip olan annesi ziyaretine gelmemektedir. 2008 yılının Haziran ayında Avşar'ın avukatı, Cezaevleri ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden müvekkilini Diyarbakır'da bir hapishaneye nakletmesini ister, talep reddedilir. Aralık 2008'de Avşar bu karara karşı Kırıkkale İnfaz Hakimine başvuru yapılı, İnfaz Hakimi, itiraz konusunu yetki alanında görmeyerek başvuruyu reddeder, Avşar, hakim kararına itiraz eder, ancak Kırıkkale Ağır Ceza Mahkemesi de aynı şekilde talebin reddine karar verir. İlk başvurudan 10 yıl sonra 25 Mayıs 2018 tarihinde Avşar, Diyarbakır T tipi cezaevine transfer edilir.

Abdulkerim Tekin ise, ilk başvuru tarihi olan Kasım 2011'de Kırıkkale F tipi cezaevinde tutulmakta, ailesi ise buradan 1000 km uzakta olan Siirt yakınlarındaki bir köyde yaşamaktadır. Kasım 2011'de Tekin, ailesine daha yakın olmak için Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne başvurur, başvurusu yapılan cezaevlerinin tam kapasiteye ulaştığı gerekçesiyle başvurusunu reddedilir. Tekin, bu karara karşı İnfaz Hakimine başvurur. 2012 yılının Nisan ayında hakim, nakil talebinin reddinin hukuka aykırı olmadığına karar verir. Tekin'in İnfaz Hakiminin kararına karşı Kırıkkale Ağır Ceza Mahkemesi'ne yapmış olduğu itiraz aynı gerekçelerle reddedilir. Süreç devam ederken ilk başvurudan 5 yıl sonra 22 Ağustos 2016 tarihinde Siirt'ten

yaklaşık 1.500 km uzaklıkta olan başka bir cezaevine nakledilir.

Avşar ve Tekin, ailelerine daha yakın bir cezaevine transfer edilme taleplerinin reddedilmesini, özel ve aile yaşamına saygı hakkının ihlali olduğunu ileri sürerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuşlardır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi başvurularını yerinde görerek, 8. Maddenin İhlal edildiğine karar vermiş ve her bir başvurucu lehine 6.000 Euro tazminata ve yargılama giderine hükmetmiştir.

Türkiye cezaevilerindeki keyfi nakil uygulamaları hem mahpusu hem yakınlarını telafisi imkansız zararlara uğratmaktadır. Mahpuslar uzun süze yakınlarından ayrı kaldıkları için psikolojik olarak olumsuz etkilenmektedirler. Aileler ise hem yol parası hem zaman hemde güvenlik açısından ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. 28 Şubat 2018 tarihinde Mardin'de Gülen Hareketi ile irtibatı nedeniyle tutuklu bulunan Burak Aydın bu yüzden ailesinden 4 kişiyi trafik kazasında kaybetmiştir. Aydın'ın ailesi 700 km uzaktaki Gir esun'da yaşamakta ve kendisini ziyarete gelmişlerdir. Ziyaret dönüşü yolda yaşanan trafik kazasında annesi, eşi, oğlu, kızı ve araç şoförü hayatını kaybetmiştir.⁴⁵

Türkiye'de SEGBİS (Sesli Görüntülü Bilgi İletişim Sistemi) adı verilen bir sistem ile mahpuslar internet üzerinden mahkemeye bağlanıp ifadelerini rahatlıkla verebilmektedir. Buna rağmen özellikle siyasi gerekçelerle tutuklananlar ailelerinden uzak yerlerde tutulmakta veya uzak yerlere nakledilmektedirler.

E- KADIN MAHPUSLAR

Türkiye cezaevlerinin dezavantajlı grupları arasında kadın mahpuslar da yer almaktadır. Kadınlar için her şehirde müstakil kadın cezaevleri bulunmamaktadır. Şehir merkezlerindeki cezaevlerinde kadınlara ayrılan bloklarda veya koğuşlarda barındırılmaktadırlar. Kadınlar bu cezaevlerinde sosyal imkanlardan, işyurdu imkanlarından çok sınırlı olarak yararlanabilmektedirler. Günlerini koğuşta geçirmek zorunda bırakılmaktadırlar.

Kadınların bireysel hijyene ilişkin ihtiyaçları cezaevi idareleri tarafından çoğu zaman karşılanmamaktadır. Çoğu zaman sivil toplum kuruluşlarının desteği bu ihtiyaçlar giderilmektedir. Ancak her zaman bu mümkün olmamaktadır.

Türkiye’de özellikle 15 Temmuz 2016 sonrası Gülen Hareketine yönelik yürütülen kitlesel tutuklamalarda kadınlar sürecin en büyük mağdurları olmuşlardır. Hamile ve yeni doğum yapmış veya bebekli anneler normal zamanlarda suç olarak kabul edilmesi mümkün olmayan, meşru sosyal yaşantılarının parçası olan faaliyetler nedeniyle tutuklanmışlardır. Bu kitlesel tutuklamalar nedeniyle, adli mahkumlarla ve diğer siyasi tutuklularla aynı koğuşlara yerleştirilememişler ve tutuldukları koğuşlarda aşırı bir kalabalıklaşma yaşanmıştır. Bu kalabalık ortamda kadınlar kendi bireysel ihtiyaçlarını dahi karşılayamazken, bazıları bebek ve küçük çocukları ile birlikte kalmak zorunda bırakılmışlardır.

”

F- ANNESİ İLE BİRLİKTE KALAN ÇOCUKLAR

Türkiye cezaevlerinin en dezavantajlı grupları anneleri ile birlikte cezaevinde kalmak zorunda bırakılan çocuklardır. Türk infaz sistemine göre 0-6 yaş grubu çocuklar cezaevinde anneleri ile birlikte kalabilmektedirler. Müstakil kadın cezaevleri dışındaki kurumlarda çocukların ihtiyaçları tam ve gereği gibi karşılanmamaktadır. Bunun temel sebebi cezaevinde 1 veya 2 kadın koğuşu olmakta, çoğu zaman da 3-5 çocuk bulunmaktadır. Bu yüzden cezaevi idareleri bu çocukları görmezden gelmektedirler. Tablo 6'da görüldüğü gibi Türkiye cezaevlerinde 0-6 yaş grubu çok fazla çocuk bulunmaktadır. Tablo 'dan da anlaşılacağı üzere 2017 yılından itibaren bu çocukların sayısında artış gözlenmiştir. Bu artışın sebebi siyasi sebeplerle tutuklanan kadınların yanlarındaki çocuklarıdır.

Türkiye'de cezaevinde annesi ile birlikte yaşamak zorunda kalan çocukların mahrum bırakıldığı haklar;

- Oyuncak
- Kreş, ana okulu,
- Oyun parkı
- Toprak
- Kedi, köpek, kuş vs. hayvanlarla temas
- Oyun arkadaşı
- Televizyon
- Yeterli beslenme,
- Abur-cubur, dondurma
- Baba-kardeş

IV- SİYASİ MAHPUSLARA YÖNELİK AYRIMCI UYGULAMALAR

1- Ölene Kadar Hapis Cezası Uygulaması

Türkiye’de yasal olarak ölüm cezası bulunmamaktadır. Bununla birlikte neticesi ölümle sonuçlanan bir infaz sistemi vardır. Şartla tahliyenin düzenlendiği Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 107. Maddesinin 16. Fıkrası “5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap, Dördüncü Kısım, “Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar” başlıklı Dördüncü Bölüm, “Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar” başlıklı Beşinci Bölüm, “Milli Savunmaya Karşı Suçlar” başlıklı Altıncı Bölüm altında yer alan suçlardan birinin bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde, koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.” şeklindedir. Bunun anlamı ölene kadar hapis cezasıdır.

Haklarında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilen bu insanların tamamı ölene kadar cezaevinde kalacaklardır.”

15 Temmuz 2016’da yaşanan darbe girişimi sonrasında binlerce insan bu yasal düzenleme kapsamında kalacak şekilde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılmışlardır. Haklarında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilen-

lerin büyük çoğunluğu er, askeri okul, harb okulu ve Harb Akademisi gibi eğitim kurumlarının öğrencileri ile emir altındaki subay ve astsubaylardır. Bu insanlar hakkındaki yargılamaların adil bir şekilde yürütülmediği şüphe yoktur.

Türk infaz sistemindeki bu uygulama, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde dava konusu olmuştur. Mahkeme, şartla tahliye imkanından faydalandırılmaksızın ölene kadar cezaevinde kalma sonucunu doğuran infaz uygulamasını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. maddesinde düzenlenen “İşkence Yasağının” ihlali olarak değerlendirmiştir.

AİHM'nin kararına kısaca değinmek gerekirse, Öcalan-Türkiye, (AİHM Başvuru No: 24069/03, 197/04, 6201/06, 10464/07, 18 Mart 2014) davasında AİHM, ömür boyu hapis cezalarına dair yaklaşımına ilişkin genel prensipleri hatırlattıktan sonra Öcalan'ın ömür boyu hapis cezasının indirilebilir olup olmadığına ilişkin incelemesinde; yukarıda yer verdiğimiz CGTİHK m.107/16 hükmünü ele almıştır. Yaptığı değerlendirmeler sonucunda mahkeme; bu hüküm ile devlet güvenliğine karşı işlenmiş bir suçtan dolayı ağırlaştırılmış mü-

ebbet hapis cezasına çarptırılan başvurucunun, meşru penolojik gerekçelere dayanan koşullu salıverilme imkânından açıkça mahrum bırakıldığı ve bu haliyle Türkiye'de yürürlükte olan mevzuatın başvurucuya serbest kalma imkânı tanımadığı sonucuna ulaşmıştır. Mahkeme, Öcalan'a verilen ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının; AİHS m.3 ile ortaya konan amaç bakımından “indirilebilir” olarak kabul edilemeyeceğini belirterek, “insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya ceza yasağı”nın ihlal edildiğine karar vermiştir (Bakınız. Prg. 211-214).

Darbe girişimi olayında hiçbir sorumluluğu bulunmayan, üstelik adil yargılanmadıkları ortada olan, binlerce masum insanın, işkence yasağının ihlali mahiyetindeki bir infaz sisteminde, ölene kadar hapis cezası ile cezalandırılmaları, siyasi bir tercihin neticesidir ve ayrımcılık temelidir.

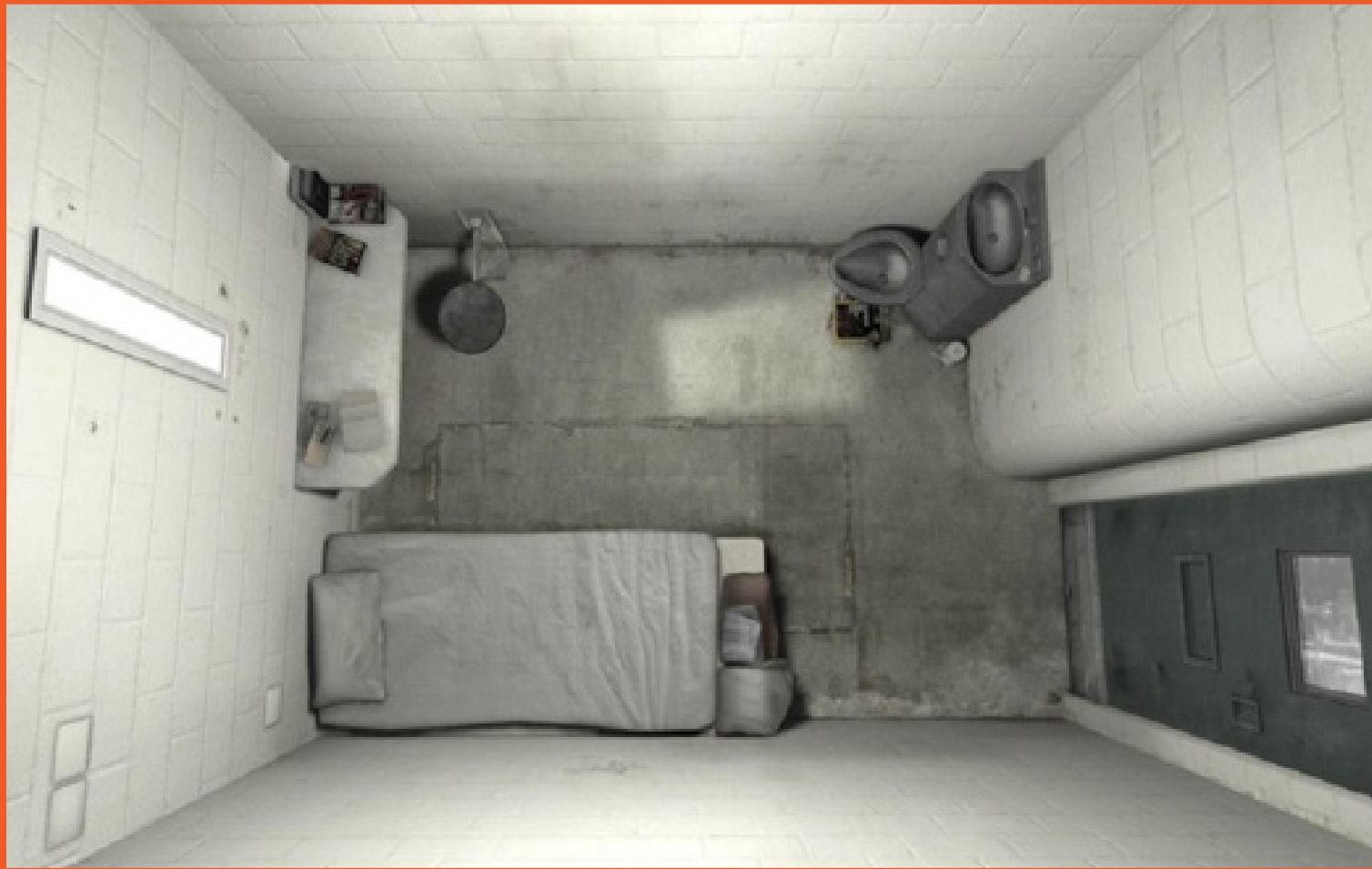
2- Daimi Hücre Hapsi Uygulaması

15 Temmuz 2016 sonrasında siyasi gerekçelerle Gülen Hareketi ile irtibatlı olduğu iddiası ile tutuklanan bazı insanlar daimi olarak hücrede tutulmuşlardır. Hücre hapsi normal şartlarda ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infazının birparçası ve disiplin cezası uygulamasıdır. Buna rağmen insanlar ilk tutuklamaları anından itibaren veya kısa süre sonra tekli hücreye alınmışlar ve yıllar geçmesine rağmen maalesef hala da orada tutulmaktadır. Özellikle, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay veya HSYK üyesi iken tutuklanan, daha önce Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı, Başsavcılık yapmış olan pek çok yargı mensubu tutukluluklarının tamamını tekli hücrelerde geçirmişlerdir. Halen de bir çok kadın ve erkek hücrede tek başlarındadır.

İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) 2017 Türkiye ziyaretine ilişkin yayınladığı raporda “Bununla birlikte CPT, yetişkin mahpuslar için 20 günlük maksimum hücre hapsi süresinin aşırı olduğunu düşünmektedir. Hücre hapsinin söz konusu mahpusların ruhsal ve / veya fiziksel sağlığı üzerindeki potansiyel olarak çok zararlı etkileri göz önüne alındığında, bu süre belirli bir suç için 14 günden fazla olmamalı ve tercihen daha kısa olmalıdır. (Prg. 138)” tespitine yer vermiştir. CPT’nin 14 günden fazla olmaması gerekir dediği hücre hapsine Türkiye’de yüzlerce insan yıllardır muhatap olmaktadır.⁴⁶

Daimi hücre hapsi uygulamasının kişi üçezinde işkence etkisi bıraktığını kabul eden pek çok bilimsel çalışma bulunmaktadır .

Bu hücre hapsi uygulaması Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğünün talimatı ile gerçekleştirilmiştir. Yani yargısal bir gereksinim nedeniyle değil siyasi saiklerle yapılmıştır (EK-1).

3-İnfazın Keyfi Olarak Uzatılması

Türk ceza infaz sistemi kendi içinde kademeli bir geçiş sistemi öngörmüştür. Mahkum olunan suç ve cezanın türüne göre değişmekle birlikte infaz, sırasıyla kapalı ve açık ceza infaz kurumlarının ardından denetimli serbestlikten yararlanılarak tahliye ile sona ermektedir.

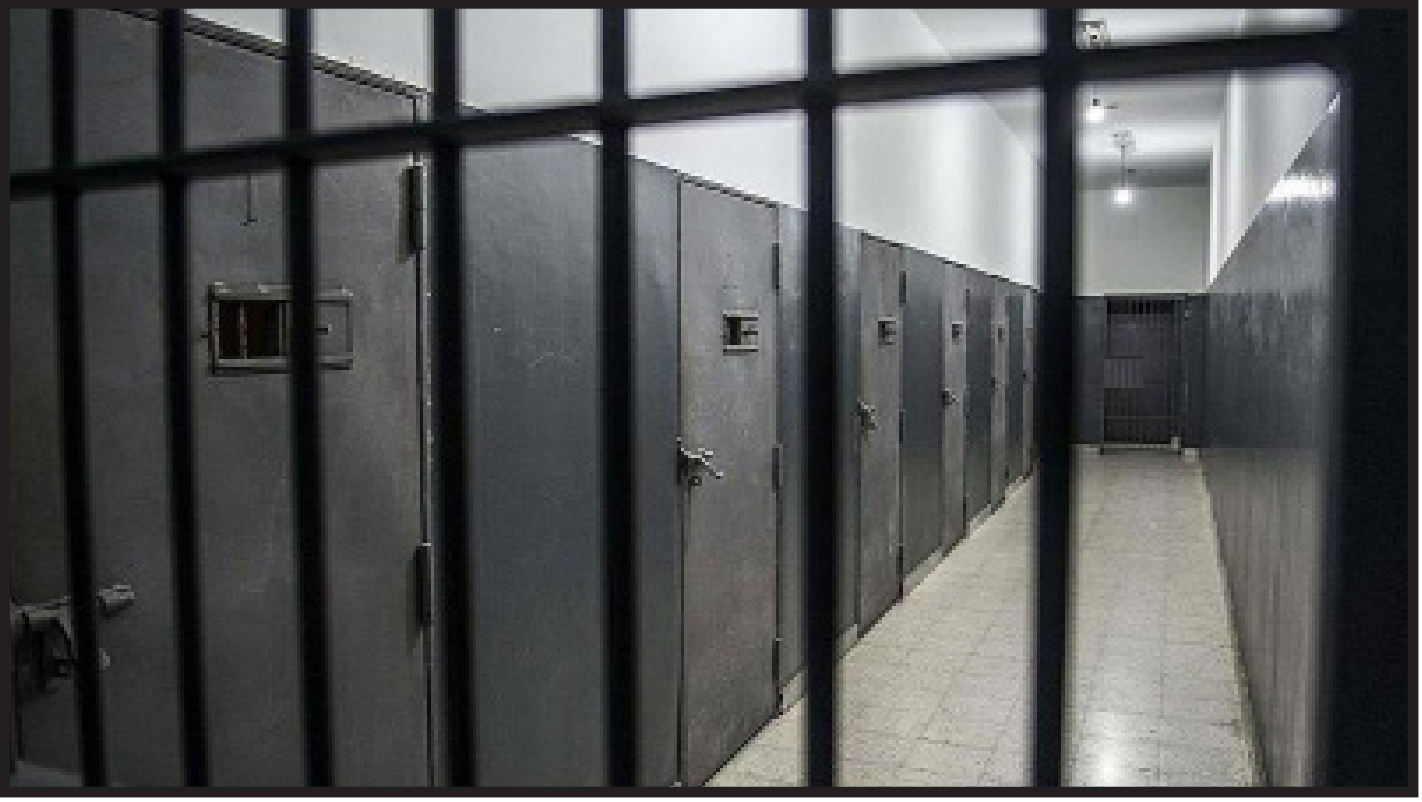
Siyasi hükümlüler açısından durum ele alındığında ayrımcı bir uygulama bulunmaktadır. Siyasi hükümlüler, terör suçlamasıyla cezaevlerinde tutulmaktadır. Açığa ayrılabilmeleri için İdare ve Gözlem Kurulu ilgili mahpusun örgütten ayrıldığına dair karar alması gerekmektedir. Yaygın uygulama cezaevlerinin bu şekilde bir karar almadığı yönündedir. Bu yüzden siyasi gerekçelerle cezaevinde bulunan hükümlüler açık cezaevlerine ayrılmamakta, o süreyi kapalı cezaevinde geçirmektedirler.

Denetimli serbestliğe ayrılma konusunda da ciddi mağduriyetler söz konusudur. Gülen Hareketi ile irtibatı nedeniyle siyasi olarak tutuklanan ve tutuklu vaziyette cezasını tamamlayan birçok insanla ilgili denetimli serbestlik süresi 1 yıl değil daha az uygulanmaktadır. Haklarında iyi halli olmalarına engel teşkil edebilecek herhangi bir disiplin cezası veya başkaca bir durum bulunmamasına rağmen geç tahliye edilmektedirler.

Siyasi tutuklu ve hükümlüler açısından bir diğer keyfi ve ayrımcılık temelli uygulama temyiz incelemelerinin geç yapılması nedeniyle cezaevinde geçirilecek sürelerin aşılmasıdır. Sayıları hergün artan yüzlerce insan haklarında verilen cezanın tamamını kesinleşmiş bir mahkumiyet kararı olmadan tamamlamaktadırlar. Bu insanlar hakkındaki dava

“Bu insanlar hakkındaki dava dosyalarının temyiz süreci tamamlanmadığı için kararlar kesinleşmemekte, bu yüzden hükümlülerin hakkı olan şartla tahliyeye 1 yıl kala denetimli serbestlikten yararlanma hakkından da mahrum bırakılmaktadırlar.”

dosyalarının temyiz süreci tamamlanmadığı için kararlar kesinleşmemekte, bu yüzden hükümlülerin hakkı olan şartla tahliyeye 1 yıl kala denetimli serbestlikten yararlanma hakkından da mahrum bırakılmaktadırlar. Yargıtay açıkça, bir gruba yönelik olarak görevini ihmal etmekte, işleri ağırdan almaktadır. Bu yüzden insanlar telafisi imkansız hak kayıpları yaşamaktadır. Bu uygulamanın mağdurlarından biri olan tutuklu gazeteci Hanım Büşra Erdal hakkında verilen cezanın kanunda öngörülen cezaevinde infaz edilmesi gereken kısmı Mart 2020’de dolmasına rağmen dosyası temyiz incelemesinden dönmediği için tahliye olamamıştır.⁴⁷

4- Kendi Aleyhine Olacak Şekilde Suçu Kabule Zorlama Uygulamaları

Anayasa ve uluslararası sözleşmelere göre hiç kimse kendisi aleyhine suçlamayı kabule zorlanamaz. Bu kuralın hiçbir şekilde istisnası yoktur. Türkiye’de siyasi suçlar nedeniyle tutuklu bulunanlar bu konuda da ayrımcı bir uygulamaya maruz bırakılmaktadırlar. Bilindiği üzere denetimli serbestlikten ve şartlı tahliyeden yararlanmanın ön koşulu “iyi halli” olmaktır. Cezaevi yönetimleri, siyasi gerekçelerle hükümlü bulunanları üzerlerine atılı suçlamayı kabul ettiklerine dair yazılı bir belge vermelerini istemektedir. Dilekçe vermeyenler iyi halli olarak kabul edilmemekte ve denetimli serbestliğe veya şartlı tahliyeye ayırmamakta veya geç ayırmaktadırlar. Cezaevi idareleri bu uygulamalarına Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü’nün 20.04.2015 tarih 66607 sayılı bir yazısını esas almaktadırlar.⁴⁸ Bu yazı uluslararası sözleşmelere, Anayasa ve yasalara açıkça aykırıdır. Üstelik sadece bir görüş yazısı niteliğinde olmasına rağmen, cezaevleri tarafından kanun emri gibi uygulanmaktadır.

Uygulama Şu Şekilde iŐlemektedir. Siyasi suçlamalar nedeniye cezaevinde bulunan ve cezası kesinleşmiş olan bir mahkumun iyi halli kabul edilebilmesi için yazılı ve imzalı olarak örgütten ayrıldığını ifade etmesi, “ben örgütten ayrıldım, iyi halli olarak kabul edilmemi istiyorum” tarzında bir dilekçe vermesi istenmektedir. Siyasi suçlar nedeniyle cezaevinde bulunanlar terör suçlaması ile cezalandırılmaktadırlar. Bu insanların neredeyse tamamı yargılama aŐamasında hiçbir Şekilde suçlamaları kabul etmemişlerdir. Bu dilekçeyi vermek örgüt üyeliğini ve terör suçlamasını kabul etmek anlamına gelmektedir. Dilekçe verilmemesi halinde karşı karşıya kalılabilecek olan risk Şu Şekilde tarif edilebilir. Bilindiği üzere terör suçlamasıyla 6 yıl 3 ay

hapis cezası olan biri, Şartla tahliye olabilmesi için cezasının 3/4’ünü cezaevinde geçirmesi gerekir. İyi halli kabul edilirse cezanın bitimine 1 yıl kala denetimli serbestliğe ayrılabilir. Bu iki Őart geerekleŐirse cezaevinde geçirmesi gereken süre 3 yıl 8 ay 10 gündür. Eğer bu dilekçeyi vermezse denetimli serbetlikten hiç faydalandırılmayabilecektir. Neticeden 1 yıl daha fazla hapiste kalacak ve cezası 4 yıl 8 ay 10 güne uzayacaktır. Yine aynı Şartlarda Şartlı tahliyeden de faydalandırılmayabilecektir. Her ne kadar tüm hukuk kurallarına aykırı olmasına rağmen iyi halli olma “ikrar”a bağlanmış ve ikrar Őartı geerekleŐmemiŐse cezanın tamamını hapiste geçirme tehtidi bulunmaktadır.

5- Keyfi Disiplin Uygulamaları ve Cezalar

Türkiye cezaevlerinde özellikle siyasi suçlularla tutuklananlara yönelik olarak çeşitli bahanelerle disiplin cezaları uygulanmaktadır.

Uluslararası ilkelere göre cezaevlerindeki bedensel ceza, hücreye kapatma gibi insanlık dışı ve onur kırıcı disiplin cezaları verilemeyeceği gibi, bu kişilerin insani ihtiyaçlarının karşılanması hakkının, disiplin, güvenlik veya cezai yaptırım adına ortadan kaldırılmaması gereklidir.⁴⁹

Cezaevlerinde, cezaevi personeli kendilerine karşı, mahpusların mutlak itaatini beklemektedirler. En ufak itiraz disiplin cezası ile karşılık görmektedir. Çıplak aramaya itiraz, Saç uzatma, sakal uzatma, sayımda ayağa kalkmama, saçını arkadan bağlama veya

bağlamama, yaz aylarında sayıma şortla çıkma, koridorda bir yerden biryere giderken karşılaştığı tanıdığı bir mahpusa selam verme, Kürtçe şarkı söyleme, mektup ve telefon görüşmelerinde cezaevi idaresinin keyfi uygulamalarından bahsetme hep disiplin cezası olarak karşılık görebilmektedir.

15 Temmuz 2016 sonrası yaşanan süreç özellikle cezaevlerindeki siyasi sebeplerle tutuklu mahpusların haklarını çok ağır derecede sınırladığı gibi, disiplin cezası gibi keyfi uygulamalara karşı da savunmasız bırakmıştır. Disiplin cezalarına karşı infaz hakimliklerine yapılan itiraz ve şikayetler öncekine oranla çok daha fazla reddedilir olmuştur.

⁴⁹ Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi Cezaevleri Raporu 2015-2016, s.53.

Türkiye cezaevlerinde 300 bini aşkın tutuklu ve hükümlü bulunuyor.

”

6- Çıplak Arama

Türkiye cezaevlerinde özellikle siyasi mahkumlara yönelik yaygın çıplak arama uygulaması yapılmaktadır. Bu uygulama Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik’de düzenlenmiştir. Halbuki kişilerin özel hayatlarına, kişinin bedeninin dokunulmazlığına müdahale niteliğinde bir uygulama olması nedeniyle kanunla düzenlenmesi gerekmektedir.

Yönetmeliğin 34. Maddesinin 2. Fıkrasında “Hükümlünün üzerinde, kuruma sokulması veya bulundurulması yasak madde veya eşya bulunduğu dair makul ve ciddi

emarelerin varlığı ve kurum en üst amirinin gerekli görmesi hâlinde, çıplak olarak veya beden çukurlarında aşağıda belirtilen usullere göre arama yapılabilir” denilmektedir. Buna göre her kişi ve olay için ayrı değerlendirme yapılması, kurum en üst amirinin durumu değerlendirip gerekli görmesi halinde usulüne uygun arama yapılması gerekmektedir. Ancak buna riayet edilmemekte siyasi sebeplerle tutuklanarlara yönelik olarak yaygın, genel ve sistematik bir çıplak arama uygulaması yapılmaktadır.

7- Ziyaretçileri İç Çamaşırlarına Kadar Arama

Siyasi tutuklu ve hükümlülerin ziyaretine gelen yakınlarının iç çamaşırlarına kadar arandığı yönünde medyaya haberler yansımıştır.⁵⁰ Cezaevleri ve infaz sisteminde kanun veya alt mevzuatta bu uygulamaya izin veren bir düzenleme yoktur. Ziyaretin kapalı veya açık görüş olması arasında fark yoktur sistematik bir şekilde uygulanmaktadır. Yapılan arama için gerekçe olarak, terör örgütü suçlaması ile cezaevinde olanlara haber/mesaj getirilmesi ihtimali gösterilmektedir.

8- Eğitim Hakkının Engellenmesi

Siyasi tutuklu ve hükümlülerin eğitim hakları ellerinden alınmıştır. 31.10.2016 tarihli 677 sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamesinin 4. Maddesine göre “Terör örgütü üyeliği veya bu örgütlerin faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar sebebiyle tutuklu veya hükümlü olarak ceza infaz kurumunda bulunanlar, olağanüstü halin devamı ve kurumda barındırıldıkları süre zarfında, ülke genelinde uygulanan merkezî sınavlar ile örgün veya yaygın her türlü eğitim ve öğretim kurumları ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından ceza infaz kurumu içinde veya dışında yapılan ya da yaptırılan sınavlara giremezler.” Bu hükme göre cezaevinde siyasi saiklerle terör örgütü üyeliği suçlamasıyla tutuklananlar her türlü eğitimden yasaklanmışlardır. Devletin kontrolü altında, cezaevinde iken ve hiçbir şekilde kamu güvenliğini tehdit etmeleri sözkonusu değilken bu şekilde bir yasakla kar-

şılaşmaları ayrımcılık temelli bir yaklaşımı ortaya koymaktadır.

Siyasi suçlar nedeniyle tutuklu veya hükümlü bulunanlar 31.10.2016 tarihinden OHAL'in sona erdiği 18.07.2018 tarihine kadar yaklaşık 2 yıl boyunca eğitim haklarından mahrum edilmişlerdir.

2016 yılında Hava Harb Okulu 3. Sınıf öğrencisi iken, askeri kurallara göre hiçbir yetkisi olmamasına rağmen, anlamsız bir şekilde darbe girişimi suçlamasıyla tutuklanan Şüheda Seda Öğütalan isimli kız öğrenci 2019 yılında yapılan üniversite sınavında üstün başarı göstererek Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesine girmeye hak kazanmıştır. OHAL bir yıl önce kalkmasına rağmen üniversite ve cezaevi idaresi fiili uygulamalarla Şüheda Seda Öğütalan'ın eğitim hakkını engellemiştir. Bu engeli aşmak için gönüllüler Chance.org isimli site üzerinden imza kampanyası başlatmak durumunda kalmışlardır.⁵¹

9- Cezaevi İçi Sosyal Etkinliklerin Yasaklanması

Cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin beden ve ruhen rehabilitelerinin sağlanması, onların cezaevlerinin yıkıcı etkisine karşı korunmaları için eğitim ve iyileştirme çalışmaları yürütülmektedir. Bu kapsama meslek eğitimleri, sanat ve el işi eğitimleri, spor etkinlikleri, sosyal ve kültüren etkinlikler, konser, müzik dinletileri, tiyatro ve sinema etkinlikleri girmektedir.

15 Temmuz 2016'dan sonra Gülen Hareketi ile irtibat iddiası ile FETÖ/PDY üyeliği suçlamasıyla tutuklananlara her türlü psikososyal etkinlik yasaklanmıştır.

Bu yasaklama Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün 28.07.2016 tarih ve yazısı ile işleme konulmuştur (EK-2). Yasaklama yazısı tüm başsavcılıklara ve onlar eliyle iletilmek üzere cezaevlerine gönderilmiştir. Yazıda "Ceza infaz kurumlarımızda FETÖ terör örgütünden bulunanlara ilişkin olarak ikinci bir talimata kadar psikolog görüşmesi hariç olmak üzere herhangi bir eğitim ve iyileştirme faaliyeti (vaiz görüşmeleri dahil) verilmemesi uygun görülmüştür. Bilgi ve gereği ile yazının Cumhuriyet başsavcılığına bağlı tüm merkez ve mülhakat ceza infaz kurumlarına iletilmesini rica ederim" denilmektedir. Bu yasaklama ayrımcı tutumu göstermekte olduğu gibi kötü muamele uygulaması olarak kabul edilmelidir.

10- Eğitim Hakkının Engellenmesi

Cezaevlerinin yönetimine, infaz sisteminin işletilmesine ve mahpusların haklarına dair uluslararası sözleşmelerde ve ulusal mevzuatta mahpusların din görevlileri ile görüşmeleri hak olarak belirlenmiştir.

15 Temmuz 2016 sonrasında Gülen Hareketi ile irtibatları gerekçe gösterilerek siyasi saiklerle tutuklanan insanların din görevlileri ile görüşmeleri ayrımcı bir şekilde yasaklanmıştır. Bu yasaklama Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün 28.07.2016 tarih ve yazısı ile işleme konulmuştur (EK-2). Yasaklama yazısı tüm başsavcılıklara ve onlar eliyle iletilmek üzere

cezaevlerine gönderilmiştir. Yazıda "Ceza infaz kurumlarımızda FETÖ terör örgütünden bulunanlara ilişkin olarak ikinci bir talimata kadar psikolog görüşmesi hariç olmak üzere herhangi bir eğitim ve iyileştirme faaliyeti (vaiz görüşmeleri dahil) verilmemesi uygun görülmüştür. Bilgi ve gereği ile yazının Cumhuriyet başsavcılığına bağlı tüm merkez ve mülhakat ceza infaz kurumlarına iletilmesini rica ederim" denilmektedir.

Bu yasaklama ayrımcı tutumu göstermekte olduğu gibi kötü muamele uygulaması olarak kabul edilmelidir.

11- Mektup Hakkının Engellenmesi

Cezaevinde bulunan bir mahpus için en önemli haklardan birisi hiç şüphesiz dışarıdaki yakınları ile sağlıklı bir şekilde haberleşebilmesidir. Bunu sağlayacak en önemli araçlar ziyaret, mektup ve telefon görüşmeleridir.

Türkiye'de 15 Temmuz 2016'dan itibaren başlayan süreçte ve özellikle 21.07.2016'da Olağanüstü halin ilanı ile birlikte cezaevlerinde siyasi suçlar nedeniyle tutuklu bulunanlar için yakınları ile iletişim minimum düzeye indirilmiştir.

Bu uygulamaların en önemli göstergelerinden biri mektup hakkının kısıtlanmasıdır. Cumhuriyet savcılarını basit bir yazı ile veya cezaevi müdürleri gerekçesiz olarak mektup hakkının kullanımını yasaklamıştır.

Bu yasaklamalara bir örnek olarak Bakırköy Savcısı Raif Bıkmaz'ın Silivri cezaevinde darbe suçlamasıyla tutuklu bulunanların tamamına ilişkin iletişim haklarının kısıtlanmasına dair yazısı örnek gösterilebilir (EK-3).

Raif Bıkmaz bu yazısını 22.07.2016 tarihinde 2016/64145 soruşturma dosyası üzerinden yazmıştır. Yazıda büyük harflerle

“20 TEMMUZ 2016 TARİHİNDE İLAN EDİLEN OLAĞANÜSTÜ HAL SÜRESİNCE TCK'NUN 309,312,313, 314.ncü MADDESİNDEN TUTUKLU BULUNANLARIN DEVAM EDEN DARBEYE KALKIŞMA EYLEMLERİNDE ÖRGÜTSEL EMİR ve TALİMAT ALIP VERMELERİ YAPACAKLARI DEĞERLENDİRİLMEKLE , ZİYARETÇİ KABÜLÜNÜN YASAKLANMASINA, YAZILI HABERLEŞMELERİ İLE TELEFONLA GÖRÜŞMELERİNİN KISITLANMASINA, DIŞARI İLE İLİŞKİSİNİN, ZİYARETÇİ KABÜLÜNÜN VE TELEFON GÖRÜŞMELERİNİN KISITLANMASINA, AVUKATLARININ VERECEĞİ BELGELERİNİN KISITLANMASINA KARAR VERİLMİŞTİR.”

denilmiştir. Ancak bu soruşturma sadece Bakırköy Başsavcılığı bölgesinde bulunan “Hakim ve Savcılar” ile ilgilidir. Ne askerler, ne polisler ne de siviller bu dosyada şüpheli değildir. Bu savcı, yetki ve görev sınırlarını aşarak, Bakırköy Başsavcılığı dışında başka yerlerin soruşturmalarının muhatabı olan tutukluları da ilgilendirecek şekilde yasak koyabilmiştir. Kendisi de daha sonra bu müzekkerenin yazıldığı dosyada yetkisiz olduğuna karar verip dosyayı Ankara Başsavcılığına göndermiştir. Yani yetkisiz olarak yürüttüğü bir soruşturmadan, yine yetkisiz olarak ve yüzlerce insanı ilgilendiren bir emir verebilmiştir. Bu yazı dönemin keyfilğini, kontrolsüzlüğünü ve yaşanan keşmekeşi ortaya koyması açısından önemlidir.

Bu raporun yazarı olan Mustafa Doğan'ın hakkında Bakırköy Savcısı Raif Bıkmaz'ın 22.07.2016 tarihli yazısı ile konulan yasaklar, İstanbul 28. Ağır Ceza Mahkemesinin 08.12.2017 tarihli yasak kaldırma kararına kadar sürdürülmüştür. Bu süre boyunca ne bir mektup gönderebilmiş ne de mektup alabilmiştir. Ne yasak konulurken ne de yasak kaldırılırken Doğan'ın şahsı ile ilgili bir gerekçe yazılmasına ihtiyaç duyulmuş ne de yasağın neden 1,5 yıl boyunca sürdürüldüğüne dair bir açıklama yapılmamıştır.

12- Telefon Hakkının Sınırlandırılması

OHAL dönemindeki bir başka ayrımcı uygulama telefon hakkının kullanımına yönelik olmuştur. 22 Temmuz 2016 tarihli 667 sayılı OHAL KHK'sının 6/1 maddesinde yer alan düzenleme ile telefon hakkının kullanımı kısıtlanmıştır. Madde metninde “ Tutuklu olanlar, belgelendirilmesi koşuluyla sadece eşi, ikinci dereceye kadar kan ve birinci derece kayın hısımları ile vasisi veya kayını tarafından ziyaret edilebilir. Adalet Bakanlığı ile Cumhuriyet başsavcılığının yetkileri saklıdır. Tutuklular telefonla haberleşme hakkından ancak onbeş günde bir ve bu bentte sayılan kişilerle sınırlı olarak on dakikayı geçmemek üzere faydalanabilirler” denilmiştir.

Normal şartlarda haftada bir yapılan telefon görüşme hakkı bu sınırlama siyasi suçlar gerekçe gösterilerek tutuklananlar için 15 günde bir kullandırılmıştır. İşkence, işten atma, keyfi gözaltına alma, kaçırılma gibi pek çok ağır insan hakları ihlalinin yaşandığı o dönemde cezaevinde olan mahpuslar ailelerinden haber alamamışlardır. Yine aynı şekilde ailelerde mahpusların durumu hakkında günlerce endişe içinde beklemek zorunda kalmışlardır. Bu bu düzenleme ile getirilen bir başka sınırlama telefonla görüşülecek kişilerin sınırlandırılmasıdır. Buna göre siyasi mahpuslar nişanlısı, arkadaşı veya listede sayılmayan akrabalarını arayamazdır.

Bu yasak 2018 yılı Temmuz ayında olağanüstü halin bitimi ile son bulmuştur. Bu sınırlama ayrımcılık temelli bir uygulamadır.

13- Ziyaretçi Kısıtlaması

Siyasi suçlar nedeniyle tutuklanana yönelik, dış dünya ile bağlarını koparak bir başka kısıtlama ziyaretçi kısıtlamasıdır. Normal dönemlerde mahpusları ismini açık ve kapalı görüşte ziyaret edebilecek kişilerin sayısı kısıtlanmıştır.

Ceza ve güvenlik tedbirleri hakkında kanunun 83. Maddesinde „Hükümlü, belgelendirilmesi koşuluyla eşi, üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları ile vasisi veya kayıyı tarafından haftada bir kez ve ayrıca kuruma kabullerinde, zorunlu hâller dışında bir daha değiştirilmemek üzere, ad ve adreslerini bildirdiği en fazla üç kişi

tarafından... ziyaret edilebilir.“ denilerek bir ziyaretçi listesi belirlenmiştir.22 Temmuz 2016 tarihli 667 sayılı OHAL KHK’sının 6/e maddesinde ise “ Tutuklu olanlar, belgelendirilmesi koşuluyla sadece eşi, ikinci dereceye kadar kan ve birinci derece kayın hısımları ile vasisi veya kayıyı tarafından ziyaret edilebilir.“ denilerek ziyaretçilerin sayıları azaltıldığı gibi kan bağı ve resmi ilişki olmayanlar liste dışı bırakılmıştır. Bu listeye göre arkadaş, nişanlı veya sevgililer liste dışı bırakılmıştır. Bu ayrımcı uygulama 2018 yılı Temmuz ayına kadar 2 yıl boyunca sürdürülmüştür.

14- Açık Görüş Hakkının Sınırlandırılması

Mahpusların ziyaretçi ve yakınları ile temasını sağlayabildikleri tek ortam açık görüşlerdir. Türkiyede açık görüşün yapılma usulü Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik'te düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 13. Maddesinde „Açık görüş, hükümlü ve tutuklular ile ziyaretçilerinin maddi temasına imkan verecek şekilde, konuşulanların hazır bulunan görevli tarafından işitilebildiği ve izlenebildiği, ceza infaz kurumunun bu iş için tahsis edilmiş özel bölümünde yapılan ziyaret ve görüşmelerdir.“ olarak tanımlanmış, 14. Maddede ise „Hükümlü ve tutuklular, anne, baba, eş, çocuk ve torunlarıyla ayda bir gün açık görüş yapabilir. Görüş günleri kurumca belirlenir“ denilerek görüşlerin ayda bir yapılacağı düzenlenmiştir.

15 Temmuz 2016 sonrasında yaşanan süreçte ise siyasi gerekçelerle tutuklanan mahpusların aleyhine olacak şekilde yönetmelikte yapılan değişiklik yapılmıştır. Yönetmeliğin 5/e maddesi eklenmiştir. Bu yeni ekleme ile daha önce olmayan ayrımcı bir sınırlama ihdas edilmiştir. Eklenen madde ile siyasi gerekçelerle tutuklanan mahpusların aleyhine olacak şekilde açık görüş süreleri ayda bir yerine iki ayda bir olarak değiştirilmiştir.⁵² Madde metninde bu süreyi değiştirme yetkisi cezaevi yönetiminin taktirine bırakılmış, gözükse de tüm Türkiye’de yeknesak bir şekilde açık görüşler OHAL sonuna kadar iki ayda bir olacak şekilde uygulanmıştır. Bu uygulama sırasında Adalet Bakanlığının dini ve resmi bayram, yılbaşı gibi özel günlerde verdiği açık görüş izinleri siyasi sebeplerle tutuklu bulunanların aleyhine değerlendirilmiş ve Bakanlığın açık görüşü gerekçe gösterilerek normal açık görüşten faydalandırılmamışlardır. Bu kapsamda vali yardımcısı iken, Gülen Hareketi ile irtibatlı olduğu gerekçesi ile mesleğinden atılıp tutuklanan Halil Berk Anayasa Mahkemesine açık görüş hakkının hukuka aykırı olarak kısıtlandığı gerekçesi ile bir başvuru yapmıştır. Anayasa Mahkemesi 21.03.2018 tarihinde 2017/8758 bireysel başvuru numaralı dosya üzerinden sonuçlan-

“Bu uygulama keyfi ve ayrımcılık temellidir. Siyasi suçlarla tutuklanan belli bir grubun ailesi ile bağlarını koparmayı amaçlamaktadır.”

dırılmış, başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁵³ Karar metni incelendiğinde Başvurucunun 25.07.2016 tarihinde tutuklanmış 22.03.2017 tarihinde tahliye olmuştur. Başvurucu 8 ay tutuklu kalmıştır. Tutuklu kaldığı süre boyunca toplam 4 kez açık görüş yapabilmıştır. Normal şartlarda 8 kez açık görüş yapması gerekirken bu sayı 4’te kalmıştır. Bu uygulama keyfi ve ayrımcılık temellidir. Siyasi suçlarla tutuklanan belli bir grubun ailesi ile bağlarını koparmayı amaçlamaktadır.

⁵² Yönetmeliğe eklenen 5/e maddesi şu şekildedir “e) (Ek:RG-18/8/2016-29805) Kurum mevcudu, güvenliği ve düzeni dikkate alınmak suretiyle 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar, 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlardan, hükümlü ve tutuklular için ceza infaz kurumlarındaki açık görüşler idare ve gözlem kurulu kararıyla iki ayda bir yaptırılabilir.”

15- Avukat Görüşmelerinin Sınırlandırılması

Bir suçlama ile muhatap olan ve tutuklanan herkesin avukatı ile mahrem görüşme yapmaya hakkı vardır. Bu temel insan haklarından olan adil yargılanma hakkının gereğidir. Pekçok alanda olduğu gibi mahpusların bu haklarına da müdahale edilmiştir. Sınırlama uygulaması 22 Temmuz 2016 tarih ve 667 sayılı OHAL KHK'sinin 6 /d maddesi ile işleme konulmuştur. KHK maddesinde „Tutuklu olanların avukatları ile görüşmelerinde, toplumun ve ceza infaz kurumunun güvenliğinin tehlikeye düşürülmesi, terör örgütü veya diğer suç örgütlerinin yönlendirilmesi, bunlara emir ve tâlimat verilmesi veya yorumlarıyla gizli, açık ya da şifreli mesajlar iletilmesi ihtimalinin varlığı halinde, Cumhuriyet savcısının kararıyla, görüşmeler

teknik cihazla sesli veya görüntülü olarak kaydedilebilir, tutuklu ile avukatın yaptığı görüşmeleri izlemek amacıyla görevli hazır bulundurulabilir, tutuklunun avukatına veya avukatın tutukluya verdiği belge veya belge örnekleri, dosyalar ve aralarındaki konuşmalara ilişkin tuttukları kayıtlara elkonulabilir veya görüşmelerin gün ve saatleri sınırlandırılabilir. Tutuklunun yaptığı görüşmenin, belirtilen amaçla yapıldığının anlaşılması hâlinde, görüşmeye derhal son verilerek, bu husus gerekçesiyle birlikte tutanağa bağlanır. Görüşme başlamadan önce, taraflar bu hususta uyarılır. Tutuklu hakkında, tutanak tutulması hâlinde, Cumhuriyet savcısının istemiyle tutuklunun avukatlarıyla görüşmesi sulh ceza hâkimliğince yasaklanabilir.

*15 Temmuz
2016 sonra-
sında yaşanan
süreçte siyasi
suçlamalarla
tutuklananla-
rın avukatları
ile görüşmeleri
sınırlandırıl-
mıştır.*

Yasaklama kararı, tutuklu ile yeni bir avukat görevlendirilmesi için derhal ilgili baro başkanlığına bildirilir. Baro tarafından bildirilen avukatın değiştirilmesi Cumhuriyet savcısı tarafından istenebilir.“ denilmektedir. Bu KHK'nın uygulaması şu şekilde olmuştur. Mahpuslar ile avukatlarının görüşmelerine sadece belli günde ve sınırlı saatte izin verilmiştir. Örneğin Silivri 6 Nolu L Tipi Ceza İnfaz Kurumu avukatlara FETÖ/PDY suçlaması ile tutuklu bulunanlarla sadece Pazartesi günü görüşme izni vermiştir. Bu yüzden özellikle avukatlar başka işleri olduklarında müvekkilleri ile görüşmemiş, cezaevlerinde yoğunluklar yaşanmış, saatlerce sıra beklemek zorunda kalmış ve üstelik görüşme gerçekleştirilmeden cezaevlerinden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Görüşme odalarına ses ve görüntü kaydı yapan kameralar konulmuş-

tur. Görüşmelere 2 gardiyan eşlik etmiştir. Gardiyanlar görüşme sırasında notlar almıştır. Avukatlar veya tutuklular karşılıklı belge alışverişinde bulunamamıştır. Belgeler orada görevli gardiyanlar tarafından teslim alınmış, ardından savcılıklara gönderilmiş, onlar inceledikten sonra ve uygun gördükten sonra muhatabına teslim edilmiştir. Evrakların bu şekilde elden ele dolaşması haftalar hatta aylar almıştır. Kimi mahpusların belgeleri bu süreçte kaybolmuş, kimileri itiraz, bireysel başvuru gibi süreli konularda hak kaybına uğramıştır. Bu uygulama insanların temel hak ve özgürlüklerine açıkça müdahaledir, hukuki temelden yoksun suçlamalarla muhatap olan insanların kendilerini savunmalarının önüne geçilmektedir. Ayrımcılık temelli bir uygulamadır.

16- Berber Hakkından Mahrumiyet

Cezaevlerinde bulunan mahpusların berber ihtiyacı cezaevleri tarafından karşılanmak zorundadır. Türkiye’de 15 Temmuz 2016 sonrası olağanüstü hal döneminde siyasi suçlar gerekçe gösterilerek tutuklananların berber hakkı kısıtlanmış, alçaltıcı ve küçük düşürücü, ayrımcı bir uygulama ile saç kesim işlemleri yapılmıştır. Cezaevlerinin hepsinde bir berber salonu bulunmaktadır. Bu oda normal bir berber odası olup ayna, ayarlı koltuk, lavabo, föhn makinası gibi tüm donanım mevcuttur. Normal şartlarda tüm mahpuslar orada traş edilmektedir. Cezaevi görevlisi veya işten anlayan bir mahpus diğer mahpus-

ların saçlarını kesmektedir. 15 Temmuz 2016’dan sonra yapılan tutuklamalarda ilk 1-2 ay mahpuslar bu berber odasında traş edilmiş, ancak daha sonra bu uygulamaya son verilmiştir. Olağanüstü Hal süresince yani 2018 yılı Temmuz ayına kadar, Gülen Hareketi ile irtibatlı oldukları iddiası ile tutuklananlar, matalarda, koridorlarda bir koyun gibi traş edilmiştir. Bu uygulama ayrımcılık temelli, alçaltıcı, küçük düşürücü bir uygulamadır. Mahpuslar tarafından uygulamanın sona erdirilmesi için cezaevi idarelerine yapılan başvurular reddedilmiştir.

17- Havalandırmaların Izgara Tel İle Kapatılması

Uluslararası cezaevi standartlarına göre mahpusların günlük düzenli olarak açık havaya çıkarılmaları gerekmektedir. Türkiye cezaevi sisteminde her koğuşun mutlaka bir havalandırması bulunmaktadır. Mahpuslar hergün sabah sekizden akşam mesai bitimi olan 17.00'ye kadar veya gün batımına kadar bu havalandırmadan faydalanmaktadır. Siyasi suçlamalar nedeniyle tutukla-

nan mahpusların buldukları koğuşların havalandırmalarının üstüne örgü tel çekilmiştir.⁵⁴ Böylelikle mahpuslar için gökyüzü bile parmaklıkların arkasına bırakılmıştır. Türkiye cezaevleri tarihinin ilk gününden bu yana siyasi mahpuslar cezaevlerinde tutulmuş iken ilk kez 15 Temmuz 2016 sonrası yaşanan süreçte bu şekilde bir uygulama yapılmıştır. Uygulama halen devam etmektedir.

18- Hamile ve Bebekli Kadınlara Yönelik Ayrımcı Uygulamalar

Türk infaz mevzuatına göre hamile ve yeni doğum yapmış kadınlar hakkındaki cezaların infazı ertelenmektedir. Bu konu 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16/4 maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: „ Hapis cezasının infazı, gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren bir yıl altı ay geçmemiş bulunan kadınlar hakkında geri bırakılır. Çocuk ölmüş veya anasından başka birine verilmiş olursa, doğumdan itibaren iki ay geçince ceza infaz olunur.“.

Görüldüğü üzere bu düzenleme hükümlüleriyle yani cezaları kesinleşmiş, suçluluğu bir mahkeme kararı ile sabit olmuş kadınlarla ilgilidir. Eğer Hamile veya bebekli kadınlar eğer bir suç şüphelisi ise tutuklanmaları ile ilgili taktir yetkisi kullanılırken infaza ilişkin bu düzenleme evleviyetle nazara alınmalıdır. Cezası kesinleşmiş bir kadının bu şartlarda infazı ertelenip cezaevine alınmazken, tutuklanmaları tamamen ölçsüz ve orantısız olacaktır. Ayrıca hamile kadınlara uygulanabilecek, kefalet, ev hapsi, imza uygulaması, yurt dışına çıkış yasağı, elektronik kelepçe gibi pek çok al-

“Gülen Hareketi ile irtibatlı oldukları suçlamasıyla mahkemeye sevk edilen hamile veya yeni doğum yapmış pek çok kadın tutuklanmıştır.”

ternatif koruma tedbiri de bulunmaktadır. Bu tedbirler yerine tutuklamaya başvurma keyfiliği ve ayrımcılığı ortaya koymaktadır. Siyasi suçlar nedeniyle hakkında soruşturma yürütülen kadınlar bu konuda da ayrımcı bir uygulamaya maruz kalmaktadırlar. Gülen Hareketi ile irtibatlı oldukları suçlamasıyla mahkemeye sevk edilen hamile veya yeni doğum yapmış pek çok kadın tutuklanmıştır. Bir çoğu da uzun zaman cezaevinde kalmıştır.

mamıştır .

19- Yaşlı ve Hasta Mahpuslar

Bilindiği üzere cezanın amacı özel ve genel önlemedir. Cezalarının infazının özel ve genel önleme açısından anlamsız olduğu durumların başında hasta mahpuslar gelmektedir. Bu konuda 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16/6. Maddesinde „ Maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyen ve toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen mahkûmun cezasının infazı üçüncü fıkrada belirlenen usule göre iyileşinceye kadar geri bırakılabilir.“ düzenlemesi bulunmaktadır. Buna göre cezası kesinleşmiş birinin ağır hasta olması halinde cezasının infazı iyileşinceye kadar ertelenebilecektir.

Türkiye’de siyasi suçlamalarla tutuklanan veya hakkında kesinleşmiş cezası bulunan

ağır hastalar bu konuda da ayrımcı uygulamalara maruz kalmaktadır. Tutuklu bulunan ağır hasta mahpusların tedavi süreçleri geciktirilmekte, bu ağır şartlarda cezaevlerinde kalmak zorunda bırakılmaktadırlar. Mahkemeler, infaz kanununa göre cezası kesinleşmiş insanların dahi cezalarının erteleneceğine dair hüküm bulunmasına rağmen tutukluları tahliye etmemektedir. Yaşamları tehdit altında olduğu gözler önünde olmasına rağmen tahliyeleri yapılmamaktadır. Halbuki bu şahıslarla ilgili ceza muhakemesi kanununda ev hapsi, elektronik kelepçe, düzenli imza, yurt dışı yasağı, kefalet gibi pek çok alternatif bulunmaktadır. Bu koruma tedbirlerinin hiçbirini uygulamamaktadırlar. Bu insanlar için adeta düşman hukuku uygulanmaktadır. Tahliye olanlar ise tedavileri artık cevap vermeyen ve kısa süre sonra ölümleri kesin olanlardır.

Bir diğer ayrımcı uygulama ilerlemiş yaşı ve sağlık durumu cezaevine girmesinde sakınca olanların durumuna ilişkindir. Aynı şartlarda bulunanlar için cezalarının infazının ertelenmesine karar verilirken, sırf siyasi gerekçe-

lerle Gülen Hareketi ile irtibatları nedeniyle ceza verilmiş olanlar cezalarının ertelenmesi hakkından mahrum bırakılmaktadırlar.

Eskişehir Çifteler Cezaevi'nden Ayvalık Cezaevi'ne nakledilen şeker, kalp ve tansiyon hastası mahkûm Aynur Uyar, nakledildikten 10 gün sonra vefat etti.

20- Cezaevinden çıkarılıp tekrar kollukta işkenceye maruz kalma

Türkiye'de 15 Temmuz 2016'dan sonra 668 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 3/1-ö maddesi ile siyasi suçlardan tutuklu olanların cezaevinden çıkarılıp kolluğa ifadesinin alınması için götürülmesi yönünde düzenleme yapılmıştır. Bu işlem için savcı talepte bulunacak Sulh Ceza Hakimi karar verecektir.

Bu uygulama Türkiye'de işkence aracı olarak kullanılmıştır. Cezaevinde zaten tutuklu bulunan bir şahıs savcı tarafından çağrılıp rahatlıkla sorgulanabilecek iken mahpuslar doğrudan kolluğa teslim edilmiştir. Kollukta da 10-15 gün kalmışlardır. Bir kaç saat için-

de tamamlanabilecek sorgu veya ifade alma işlemleri için insanlar günlerce çok ağır şartlarda gözaltında tutulmuşlardır. Bu gözaltı süreçlerinde kaba dayak, çıplak bırakma, aç-susuz bırakma, yorma, uykusuz bırakma, hakaret ve tehdit gibi çok çeşitli işkence uygulamaları yapılmıştır.

Mehmet Alp 15 Temmuz 2016 öncesinde siyasi sebeplerle tutuklanmıştır. 2017 yılı Mayıs ayı sonunda Tutuklu bulunduğu Keskin Cezaevinden alınıp Şanlıurfa Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğüne götürülmüş ve orada günlerce işkence görmüştür.⁵⁵

21- Sağlık İmkanlarına Erişim Hakkının Sınırlanması

Sağlık imkanlarına erişim sivil hayattaki her insan gibi mahpuslarında kısıtlanamaz temel insan haklarındandır. Buna rağmen siyasi gerekçelerle Gülen Hareketi ile irtibatı iddiası ile tutuklanan insanlar bu konuda ayrımcı muamelelere maruz kalmışlardır. Cezaevi hekimine muayene olabilmek için insanlar haftalarca bekletilmişlerdir. Yine ileri tetkik ve

tedavilerinin sağlanması için hastane sevkleri yapılmamış ağır kesici gibi geçiştirmelik yöntemlerle durum idare edilmeye çalışılmıştır.

Bazı cezaevi hekimleri, çok ağır durumdaki bazı hastalara açıkça tutuklanma gerekçelerini sebep göstererek, tedavi ve sevk için yapabilecekleri birşey olmadığını ifade etmişlerdir.⁵⁶

Bazı cezaevi hekimleri, çok ağır durumdaki bazı hastalara açıkça tutuklanma gerekçelerini sebep göstererek, tedavi ve sevk için yapabilecekleri birşey olmadığını ifade etmişlerdir .

22- Mahrem Aile Görüşünün Yasaklanması

Pekçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de mahpuslar, cezaevinde oluşturulan özel ve mahrem odalarda , eşleri ile birlikte başbaşa vakit geçirebilmektedir.

Bu uygulama 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 51. Maddesine göre yapılmaktadır. 51. Maddede iyi halli mahpuslara yönelik, iyi hallerinin karşılığı olan ödüllendirme yöntemleri belirlenmiştir. Bunlar arasında telefon görüşmesinin uzatılması, kapalı görüşü açık görüş olarak yapma gibi bir kısım ödüller belirlenmiştir. Bunlardan biri de eşi ile mahrem görüşme yapmadır. Siyasi sebeplerle Gülen Hareketi ile irti-

batları gerekçe gösterilerek tutuklanana- lara eşi ile mahrem görüşme hakkının verilmesi yasaklanmıştır. Bu yasaklama kanunla değil Cezaevleri Genel Müdürlü- nün talimatı ile gerçekleşmiştir.⁵⁷

Burada şunu da belirtmek gerekir ki Gülen Hareketi ile irtibatları gerekçe gösterile- ret tutuklanana- lara 51. Maddede düzenle- nen diğer ödüller de verilmemektedir. Bu grup, cezaevi kurallarına uyan, koğuş ar- kadaşları ile cezaevi personel ve yönetimi ile sorun yaşamayan, iyi halin tanımına tamamen uyan insanlardan oluşmasına rağmen ayrımcılık temelli bir şekilde bu haklardan mahrum bırakılmaktadırlar.

23- Keyfi Kıyafet Sınırlaması

Türkiye cezaevlerinde tek tip kıyafet uygulaması bulunmamaktadır. Bunun yerine mahpus, Ceza Infaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik'te sayılan kadar eşya veya kıyafeti koğuşundaki dolabında bundurabilmektedir. 13 Temmuz 2017 tarihinde darbe girişimi suçlamasıyla yargılanan tutuklulardan biri üzerinde „HERO“ yazan tişörtle duruşmaya gitmiştir. Bu kıyafet herhangi bir giyim mağazasından satın alınıp mahpusa yakınları tarafından verilmiş bir kıyafettir. Ancak mahkeme heyeti „Hero“ kelimesi ve anlamından rahatsız olur.⁵⁸ Bu olay siyasi bir krize neden olur. Üzerinde „Hero“ yazan kıyafetler, mama kutuları, gıda maddeleri nedeniyle bir sürü insan zor durumda kalır. En az 38 kişi gözaltına alınıp 2'si tutuklanır. Cezaevine babasını ziyarete gelen bir bebek „my dad is hero“ yazan bir kıyafet giydi diye annesi gözaltına alınır. Bu kişilerden Emirhan Baysal isimli şahıs da „Terör örgütünün

propagasını yapmak“ suçlamasıyla soruşturma yapıp dava açılmış ve dava sonucunda beraat etmiştir.⁵⁹ Pek çok olayda olduğu gibi bu durumun da cezaevine yansması çok sert olur. Siyasi suçlar nedeniyle tutuklu olanlara yönelik tek tip kıyafet tasarımı ve siparişleri verilir. Depolarda kıyafetler hazırlanır ancak dağıtımı yapılmaz. Bu süreçte de özellikle Gülen Hareketi ile irtibat iddiası ile tutuklu bulunanların tüm kıyafetleri tekrar tekrar aranır. Üzerinde „Adidas, Nike, Kinetix“ yazanlar dahi mahpusların ellerinden alınır ve depoya kaldırılıp ziyaretçilere teslim edilir. Ziyaretçilerin getirdikleri kıyafetlerde marka dahi olsa herhangi bir yazı varsa kıyafet cezaevine sokulmaz, mahpusa teslim edilmez. Bu durum nedeniyle özellikle çok seyrek ziyaretçisi gelen mahpuslardan haftalarca kıyafet sıkıntısı çekip, arkadaşlarının verdikleri kıyafetlerle idare edenler olur.

24- Kaynaklara Erişim Hakkının Engellenmesi

Cezaevlerinde tutuklu bulunan mahpuslar için kişisel varlığını geliştirebilmelerine olanak veren en önemli ve belki de tek etkinlik kitap okumaktır. Özellikle siyasi gerekçelerle cezaevinde bulunan mahpuslar dil öğrenmek veya sivil hayattaki akademik çalışmalarını devam ettirebilmek için de kitaba ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye’de 15 Temmuz 2016 sonrasında yaşanan süreçte siyasi sebeplerle tutuklanan mahpusların eğitim hakkının sınırlandırılması kapsamında kaynaklara erişim hakları da kısıtlanmıştır. Yabancı dil eğitimi kapsamında kimi cezaevlerinde gramer kitapları, akademisyenlere ihtiyaç duyduğu kitaplar verilmemiştir.⁶⁰

Bu uygulama tamamen ayrımcılık temellidir. Adli mahpuslar eğitim ve öğrenip alanında ısrarla teşvik edilmekte iken, siyasi mahpusların bu konudaki gayretlerinin önüne geçilmiştir.

25- Radyolara El Koyma

Cezaevlerinde mahpusların bireysel olarak müzik dinleyebilecekleri en önemli gereç radyolardır. Bu radyolar cezaevleri tarafından mahpuslara ücret karşılığında satılmaktadır. Bunlar AM, SW, MW, LW ve FM banddan yayın yapan oldukça basit, kulaklık da takılabilen, el radyolarıdır. 15 Temmuz 2016'dan sonra yaşanan süreçte siyasi mahpuslara yönelik olarak, bu radyolardan FM

band dışında olanların haberleşme imkanı doğuracağı gerekçesiyle toplatılmıştır.⁶¹ Halbuki bu radyolar cezaevi kantininden satın alınmış kontrolleri yapılmış cihazlardır. Toplanan bu radyoların ücretleri mahpuslara ödenmediği gibi yerlerine yenisi de verilmiştir.

Bu uygulama da sadece siyasi mahpuslara yönelik yapıldığı için ayrımcılık temellidir.

15 Temmuz 2016'dan sonra yaşanan süreçte siyasi mahpuslara yönelik olarak, bu radyolardan FM band dışında olanların haberleşme imkanı doğuracağı gerekçesiyle toplatılmıştır

26- Af Yasalarından Hariç Tutulma

Türkiye’de kalabalıklaşmanın önüne geçebilmek için zaman zaman af niteliğinde erken tahliyeler yapılmaktadır. Siyasi irade her ne kadar bu değişiklikleri infaz sisteminde yapılan iyileştirme veya düzenleme olarak gösterme gayreti içinde olsa da, Türk Ceza Kanunu 65. Maddesinde yer alan tanım dikkate alındığında, ileri doğru yani sonradan cezavine girenleri etkilemeyen, cezaevinde geçirilmesi gereken süreleri kısaltan, geriye doğru cezaları azaltan etki doğurmaları nedeniyle özel af düzenlemeleri olarak kabul edilmeleri daha yerinde olacaktır. Rapor dönemi olan 2016 ve 2020 yıllarında iki erken tahliye düzenlemesi yapılmıştır. Bunlar Ceza ve Güvenlik Tedbirleri Hakkında Kanun’un denetimli serbestlik ve şartla tahliyeden yararlanmaya ilişkin süreler ve oranların değiştirilmesi suretiyle

yapılmıştır. İlk af düzenlemesi 15 Ağustos 2016 tarihli 671 sayılı OHAL KHK’sı ile yapılmıştır. Basına yansıdığı kadarıyla bu değişikliklerle 38.000 civarında mahkum tahliye edilmiştir.⁶² O dönem medyada da açıkça dile getirildiği üzere Gülen Hareketi ile irtibatı olduğu iddiası ile tutuklanacaklara yer açmak için adli mahkumların erken tahliyesi yapılmıştır. İkinci af düzenlemesi 14 Nisan 2020 tarihinde yapılmıştır. Bu düzenleme ile 100.000’den fazla adli mahkum tahliye edilmiştir.⁶³ Bu ikinci af düzenlemesinin sebebi o dönem yaşanan Covid-19 isimli hastalık olarak gösterilmiştir. Hastalık nedeniyle af çıkarılmış olmasına rağmen siyasi gerekçelerle tutuklananlar bu düzenlemeden hariç tutulmuştur. Rapor döneminde çıkarılan her iki af düzenlemesinde de ayrımcı bir yaklaşım sergilenmiş ve siyasi mahpuslar ayrı tutulmuştur.

27- Lehe Yasa Değişikliklerinde Ayırık Tutulma

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 2. Maddesinde „Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kurallar hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefî inanç, millî veya sosyal köken ve siyasî veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanır.“ denilmiştir. Buna göre infazın temel ilkesi eşitlik olup her türlü ayrımcılık yasaklanmıştır. Bu temel eşitlik ilkesine rağmen devletin pek tabii ki belli suç türlerinin infazına ilişkin özel infaz yöntemleri belirleme hakkı bulunmaktadır. Ancak cinsiyet, hastalık veya yaş gibi ölçütler alınarak oluşturulan yeni infaz düzenlemelerinde suç türü gerekçe gösterilerek istisnalar konulması eşitlik ilkesine aykırı ve ayrımcı bir uygulama olacaktır.

Türkiye’de 14 Nisan 2020 tarihinde yapılan bir kısım değişikliklerde eşitlik ilkesine aykırı ayrımcı düzenlemeler yapılmıştır.

Hastalık, yaşlılık, kadın, çocuk hükümlülerle ilgili özel infaz usullerini düzenleyen 110. Maddesinde değişiklik yapılmıştır. Maddenin 9/a maddesinde yer verilen “Terör suçları ile örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçlarından ya da örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlardan mahkûm olanlar” düzenlemesi ile istisna konulmuştur. Bu istisna ile bu maddede düzenlenen bir kısım özel infaz usulü uygulamalarından siyasi suçlardan mahkum olanlar ayırık tutulmuştur. Halbuki bu düzenleme ile özellikle hasta, yaşlı, kadın ve çocuk olmak gibi kişisel dezavantajlılarla ilgili özel infaz rejimi belirlenmiştir. Bu dezavantajı devam etmesine rağmen ayırık tutulma açıkça ayrımcı bir yaklaşımı göstermektedir.

14 Nisan 2020 tarihli af yasası ile ilgili bir başka ayrımcı uygulama da, yasanın çıkarılış amacı ile örtüşmeyecek şekilde siyasi mahpusların aftan ayırık tutulmasıdır. Halbuki bu yasal düzenlemenin amacı cezaevlerinin Covid-19 hastalığına karşı risk oluşturması ve mahpusların hayati tehlike altında olmalarınıdır. Covid-19 hastalığı bir kısım

“Terör suçları ile örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçlarından ya da örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlardan mahkûm olanlar” düzenlemesi ile istisna konulmuştur.”

mahpuslar için tehdit iken diğerleri için tehdit oluşturmayacağına kabulü imkansız olacağına göre bu uygulama açıkça ayrımcıdır. Doğurduğu ölümcül neticeler itibariyle de açıkça insanlığa karşı suç teşkil etmektedir. Türkiye’ye Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü, Avrupa Birliği, Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi uluslararası arenadan çağrılar yapılmış ancak bu çağrılar bir değişiklik yaratmamıştır.

28- Sonradan Yürürlüğe Giren Lehe Yasalardan Yararlandırmama

Sonradan yürürlüğe giren lehe yasanın derhal uygulanacağı evrensel bir hukuk kuralıdır. Bu uygulama cezaların infazına ilişkin bir kısım uygulamaları da kapsamaktadır. Nitekim Türk Ceza Kanunu 7. Maddesinin 3. Fıkrasında “Hapis cezasının ertelenmesi, koşullu salıverilme ve tekerrürle ilgili olanlar hariç; infaz rejimine ilişkin hükümler, derhal uygulanır.” düzenlemesi bulunmaktadır. Buna göre koşullu salıverme ve tekerrür ile ilgili hükümlerde eğer mahpus lehine bir değişiklik olursa derhal uygulanması gerekmektedir.

14 Nisan 2020 tarihinde Ceza ve Güvnelik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda bir kısım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler arasında koşullu salıverme ve tekerrür ile ilgili hükümler de bulunmaktadır. Bu yeni düzenleme ile mükerrirlere özgü infaz

rejiminde değişiklik yapılmıştır. Mükerrirler hakkında daha önce $\frac{3}{4}$ olarak uygulanan infaz hesaplaması $\frac{2}{3}$ 'e indirilmiştir. Değişiklikten önce terör suçlarından mahkum olanların cezalarının mükerrirlere özgü infaz rejimine göre çektirilmesi düzenlemesi bulunmaktaydı. Mahkemeler de bu yasa çıkmadan önce mahkumiyet kararlarında bu düzenlemeye yer vermişlerdi. Yasa değişikliğinden sonra her ne kadar terör suçlarıyla ilgili infazın hala $\frac{3}{4}$ uygulanacağı hükmüne ilişkin değişiklikler olmuş ise de bu değişiklikler yeni ve aleyhe düzenlemelerdir. Mahkeme kararlarında yer alan “mükerrirlere özgü infaz rejimi” etkisini hala devam ettirmekte ve bu rejimde yapılan değişiklik lehe olup derhal uygulanması gerekmekte iken bu yöndeki talepler kabul edilmemiştir.

Türkiye’de 2005 yılında ceza hukukunu ilgilendiren tüm temel yasalar değişmiştir. O dönem Yargıtay Daire ve Ceza Genel Kurulu kararlarında bu ve benzeri pek çok tartışmalı hususta lehe yasa düzenlemesi doğduğu ve sanık veya mahkumun yararlandırılması ge-

rektiğine yönelik tespitler yapılmıştır. Lehe yasa değişikliğine ve yerleşik Yargıtay içtihatlarına rağmen siyasi sebeplerle tutuklu veya hükümlü bulunanlar ayrımcı bir yaklaşımla bu yasa değişikliklerinden faydalanılmamışlardır.

29- İnfaz Devam Ederken Şartla Tahliyenin Zorlaştırılması

14 Nisan 2020 yılında infaz hukukuna ilişkin bazı temel müesseselerde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden en önemlilerinden biri Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un iyi halin tespiti-ne ilişkin usul ve şartların düzenlendiği 89. maddesinde yapılmıştır.

Yapılan değişiklikten sonra 10 yıldan fazla hapis cezası olanlarla terör suçlarından mahkum olanların iyi hallerinin değerlendirilmesinin yapmak üzere bir komisyon kurulmuştur. İyi halin tespitinde dikkate alın-

ması gereken kriterlerin sayısı artırılmıştır. Cezaevini tanımayan ve cezaevi dışından gelen yeni üyelere oluşan bir komisyon kurulmuştur.

Şartlar arasında da mahpusun kendisi dışında ve denetime imkan olmayan, somutlaştırılması da mümkün olmayan yeni kriterler getirilmiştir.⁶⁴

Tüm bu düzenlemeler siyasi suçlar nedeniyle cezaevinde tutulananların tahliyesini engellemeye ve zorlaştırmaya yönelik ayrımcı uygulamalardır.

30- Hak Arama Özgürlüğünün Sınırlandırılması

Cezaevlerinde bulunan mahpusların resmi kurumlar nezdinde hak aramasını sağlayan en önemli araçları dilekçeleridir. Türkiye’de mahpuslar dilekçelerini cezaevi görevlilerine güven esası olarak teslim ederler. Dilekçelerinin alındığına dair kendilerine herhangi bir belge verilmez. Cezaevi idareleri Anayasa ve yasal zorunluluklarla bu

dilekçelerin gereğini yerine getirmek, ilgili kurum veya kuruluşlara ulaştırmakla yükümlüdür. Türkiye’de siyasi gerekçelerle cezaevlerinde tutulan mahpuslar dilekçelerinin ilgili yerlere gönderilmesi, dilekçelerinin kaybedilmesi gibi hak arama özgürlüklerinin önünü kapatan uygulamalarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

31- Fotoğraf Yasağı

OHAL döneminde karşılaşılan en tuhaf ayrımcı uygulamalardan biri de fotoğraf çekme ile ilgili olanıdır. Cezaevlerinde fotoğraf çekme uygulaması yıllardan beri olan bir uygulamadır. Cezaevinin fotoğraf işkolunda görevli infaz koruma memuru veya mahpus tarafından ücreti karşılığında mahpusların fotoğrafları çekilmektedir. Mahpuslar bu fotoğrafları hatıra olarak saklamak için çekmektedirler.

OHAL döneminde siyasi gerekçelerle tutuklu olan mahpusların cezevi içindeki hayatlarını gösteren, kendisi veya koğuş arkadaşlarının da bulunduğu fotoğraflar çekilmesi yasaklanmıştır.⁶⁵

SONUÇ

Türkiye 15 Temmuz 2016'da karanlık ve tartışmalı bir darbe girişimi ile muhatap olmuş ve ardından olağan üstü hal ilan edilmiştir. Türk Devleti olağanüstü hal ilanını ile, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi insan haklarını ilgilendiren sözleşmelerdeki yükümlülüklerini askıya aldığı ilan edip Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyine bildirimde bulunmuştur.

21 Temmuz 2016'da 3 aylığına ilan edilen olağanüstü hal 2 yıl sürmüştür ve 18 Temmuz 2018'de sona ermiştir. Bu süre boyunca pek çok temel hak ve özgürlüğü kısıtlayan veya ortadan kaldıran kararname çıkarılmıştır. Bu kararnamelerle temel yasalarda değişiklikler yapılmış olup, değişiklikleri çoğu hala yürürlükte.

Türkiye'de cezaevlerinde bulunan siyasi tutuklulara yönelik ayrımcı uygulamalar her zaman dile getirilmiştir. Olağanüstü hal döneminde ise kanun hükmünde kararnameler ile yasa emrine dönüştürülmüştür. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, savcılar, cezaevi müdürleri kendilerince yasaları ve OHAL KHK'larını geniş ve keyfi yorumlamışlardır. Bu yolla mahpusların uluslararası sözleşmeler ve anayasa ile teminat altında olan en temel haklarını dahi ellerinden almışlardır.

Cezaevinin insan bedeni ve ruhu üzerinde yıpratıcı etkisi olduğu kabul edilmiş bir gerçekliktir. Buna kalabalıklaşma, fiziki mekan

yetersizlikleri de eklenince durum daha da ağırlaşmaktadır. Rapor döneminde bunlara ek olarak Türkiye ekonomik krizin içindedir. Bu yüzden mahpusların beslenme gereksinimleri de olması gerektiği seviyenin altına düşmüş durumdadır.

Türkiye cezaevlerinde siyasi mahpuslara yönelik ayrımcı uygulamalar insanların hayatlarına mal olacak seviyeye ulaşmıştır. İnsanların sağlık olanaklarına erişim hakları ellerinden alınmış, hastalıkların teşhis ve tedavileri geciktirilmiştir. Tutuklamanın bir koruma tedbiri olduğu gerçeğine ve ev hapsi, imza, yurt dışı çıkış yasağı gibi alternatif tedbirler olmasına rağmen ölüm döşegindeki tutuklulara bu olanak sağlanmamıştır. Tahliye edilenler ise iyileşme umudu kesilenler olup tahliye olduktan kısa bir süre sonra vefat etmişlerdir.

Raporda ortaya konulan ayrımcı uygulamalardan bir diğeri de insan onuruna aykırı olan çıplak arama konusudur. Cezaevi girişinde çıplak arama yapılması başka ülkelerde de vardır. Türk infaz mevzuatına göre yapılan çıplak aramalar mevzuata aykırı ve özellikle siyasi gerekçelerle tutuklanana yönelik olarak yaygın bir hal almıştır. Konuyu düzenleyen yönetmeliğe göre her çıplak arama olayı durumun gereklerinin değerlendirmesini ve cezaevi müdürünün emrini zorunlu kılmaktadır. Raporda da ortaya konulduğu üzere, özellikle siyasi suçlar nedeniyle tutulanlar ile ilgili olarak, bu kurallara uyulmamakta, hedef

gruba genel ve yaygın bir şekilde çıplak arama yapılmaktadır. Bu durumdan ziyaretçiler de muzdaripdir. Ziyaretçiler iç çamaşırlarına kadar kontrol edilmektedirler. Ziyaretçilerin bu şekilde aranabileceğine dair ne ulusal ne uluslararası mevzuatta bir kural bulunmamaktadır. CPT'nin 14 gün olarak öngördüğü azami hücrede kalma süresi Türkiye'de özellikle Gülen Hareketi ile irtibatı olduğu iddiası ile tutuklanana yönelik olarak yıllardır sürmektedir. Üstelik bu insanların azımsanmayacak bir kısmı hakim, savcı, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay gibi yüksek mahkeme üyelerinden oluşmaktadır. Bu şekilde tecrit uygulamalarının yargı merciilerinin yargısal gereksinimlerle verdiği kararlar olmadığı ve Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün talimatı ile gerçekleştirildiği yani siyasi bir tercih olduğu raporda belgesi ile ortaya konulmuştur.

Raporda ortaya konulduğu üzere Türkiye cezaevleri hem siyasi hem adli mahpuslar açısın-

dan cehenneme dönmüş durumdadır. Cezaevleri yönetilememektedir. Cezanın amacı genel ve özel koruma iken hal tüm mahpuslar için işkenceye dönüşmüştür. Çözüm olanakları ortada iken devlet buna tevessül etmemektedir. Sosyal politikalarla çözülmesi gereken sorunlar, ceza politikası ile çözülmeye çalışılmaktadır. Bu da cezevi mevcudunu artırmakta, sorunu kalıcı hale getirmektedir.

Siyasi iradenin kullandığı dil nefret, bölücü ve ötekileştirici bir üsluptadır. Buna karşın kendisine yöneltilen en ufak eleştiriyi suç kabul edip, insanları emrindeki yargıya tutuklatmaktadır.

Türkiye demokrasiden uzaklaştıkça insanlar nefes dahi alamaz hale gelmiştir. Cezaevlerinin durumu ise su altında tüpündeki oksijen bitmiş dalgıçların haline benzemektedir.

Cezaevleri için kalıcı tek çözüm, ülkede acilen demokrasi ve hukukun üstünlüğü'nün hakim olmasıdır.

Türkiye Cezaevleri Raporu

İletişim

Brüksel

www.solidaritywithothers.com
info@solidaritywithothers.com

2021